

Кваліфікаційна робота

магістра

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: «Аналіз майнового та фінансового стану підприємства
(на прикладі ТОВ «Мрія Сервіс»)»

Виконав: студент (ка) 6 курсу, групи ПОМ-61

071 «Облік і оподаткування»

Мишюграй Р.М.

Керівник

к.е.н., доц. Кравчук Н.В.

АНОТАЦІЯ

Мишограй Р.М. Аналіз майнового та фінансового стану підприємства (на прикладі ТОВ «Мрія Сервіс»). – Рукопис.

Спеціальність 071 – Облік і оподаткування. – Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя. – Тернопіль, 2020.

У роботі досліджено сутність майна та майнового стану; фінансовий стан в управлінні. Обґрунтовано проблеми фінансового аналізу. Діагностовано техніко-економічну характеристику ТОВ «Мрія Сервіс» та виділено основні індикатори його розвитку. Оцінено джерела формування майна; визначено показники фінансової стійкості. Здійснено обґрунтування показників платоспроможності та рентабельності. Виділені резерви покращення майнового стану ТОВ «Мрія Сервіс». Запропоновані шляхи зростання фінансового стану. Охарактеризовані методи удосконалення аналітичних функцій.

Ключові слова: інструменти аналізу, майновий стан, фінансові результати, показники стійкості, діагностика платоспроможності.

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ МАЙНОВОГО ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	5
1.1. Фундаментальні основи економічної та облікової теорії у визначенні сутності майнового та фінансового стану в системі	5
1.2. Техніко-економічна характеристика підприємства	10
Розділ 2. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ МАЙНОВОГО ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	20
2.1. Оцінка джерел формування та майнового потенціалу	20
2.2. Оцінка фінансової стійкості та стабільності підприємства	28
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПОКРАЩЕННЯ МАЙНОВОГО ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	38
3.1. Оцінка показників ліквідності та платоспроможності	38
3.2. Оцінка та факторний аналіз показників рентабельності	45
3.3. Оцінка ділової активності підприємства	51
3.4. Пошук та мобілізація резервів для покращення майнового та фінансового стану досліджуваного підприємства	59
Розділ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ	65
4.1. Охорона праці на підприємстві	65
4.2. Ключові підходи до аналізу стійкості роботи сільськогосподарського підприємства під час надзвичайних ситуацій	68
Висновки та пропозиції	71
Список використаних джерел	74

ВСТУП

Актуальність теми. Віддаючи належне науковим працям учених, які досліджували питання визначення сутності фінансового стану підприємства, слід вказати на відсутність єдиного тлумачення даного поняття. Дослідження більшості публікацій у науковій літературі присвячено розгляду методологічних засад аналізу й оцінки фінансового стану і через цю призму – формуванню сутності категорії фінансового стану підприємства. Переважна більшість науковців розглядає фінансовий стан із позицій представлених у методиці інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій. Однак наразі залишається малодослідженим аспект визначення сутності фінансового стану підприємства з позицій фінансового управління підприємством, чим і зумовлена актуальність даного дослідження.

Індикатори конкурентоздатності залежать від ефективності менеджменту. Помилки тут виникають від неякісної обліково-аналітичної роботи. Попередження кризових явищ лежить у площині ефективності фінансового аналізу. Дана система є гарантом стійкості й стабільності суб'єктів ринку.

Проблеми фінансового аналізу досліджені: М.І.Бакановим, О.М.Волковою, А.І.Ковальовим, В.М.Родіоновою, Н.О.Русак, Г.В.Савицькою, А.Д.Шереметом, Е.Хелфертом, В.М.Івахненком, Л.А.Лахтіоновою, та ін.

Вивчення фахової літератури доводить, що в аналітичному просторі немає єдиної думки щодо тлумачення певних специфічних аналітичних понять; способів, методів та прийомів аналізу; групування показників; законодавчі недоліки щодо оцінювання. Перелічені проблеми спонукали до написання роботи.

Метою дослідження є аналіз роботи є діагностика майнового й фінансового стану ТОВ «Мрія Сервіс». Для реалізації мети вирішувались завдання:

- розкрити поняття майнового стану;

- розглянути індикатори фінансового стану;
- визначити методи групування показників;
- діагностувати особливості діяльності суб'єкта;
- розглянути проблеми фінансового аналізу;
- запропонувати проблеми аналізування суб'єкта.

Об'єктом дослідження є майновий та фінансовий стани ТОВ «Мрія Сервіс».

Предметом дослідження є організаційні особливості аналітичної роботи та діюча аналітична методика на ТОВ «Мрія Сервіс».

Теоретичною основою дослідження є спеціальна література, законодавча база. Інформаційну основу роботи склали: підсумкові та звітні облікові документи ТОВ «Мрія Сервіс».

У дослідженні вивчені та розроблені пропозиції щодо удосконалення аналітичної роботи на ТОВ «Мрія Сервіс»; узагальнені теоретичні аспекти проблеми; організаційні особливості аналізу; діагностовано показники функціонування підприємства; оцінено результативність його аналізу.

Практичне значення результатів у можливості використання аналітичних інструментів підприємствами аграрного бізнесу, у тому числі ТОВ «Мрія Сервіс». Пропозиції стосуються можливості використання інструментів в аналітичній системі ТОВ «Мрія Сервіс».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу чотирьох розділів висновків та додатків. Робота викладена на 73 сторінках комп'ютерного тексту. Робота налічує 17 таблиць, 14 рисунків, 2 додатки. Список використаних джерел налічує 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ МАЙНОВОГО ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Фундаментальні основи економічної та облікової теорії у визначенні сутності майнового та фінансового стану в системі управління підприємством

Зміст та значення аналізу фінансового стану та його економічну роль під час ведення фінансово-господарської діяльності на підприємстві визначає поняття «майновий стан» та «фінансовий стан». Ці економічні категорії досліджуються окремо, і в той же час переплітаються між собою, формуючи фундаментальні основи економічної та облікової теорії у їх визначенні.

Майновий стан характеризується під час керівництва майном відношенням майнових прав та зобов'язань, які мають вплив на діяльність підприємства в цілому. Крім того, на нього мають вплив як показники витрачання активів, так і показники використання джерел формування цих активів на підприємстві.

В працях вчених-економістів наводиться безліч визначень «фінансового стану підприємства». У таблиці 1.1 згруповано результати трактування цього поняття у загальному вигляді.

Таке групування та класифікація визначень доводить, що взаємозв'язок усіх показників фінансових взаємовідносин підприємства, а також його виробничо-господарських зв'язків являє собою методи фіксації, групування та зберігання майна підприємства.

Тлумачення поняття «фінансовий стан підприємства»

Автори	Тлумачення поняття
Білик М.Д. [5]	Фінансовий стан – реальна (на фіксований момент часу) і потенційна фінансова спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємствами й державою [2].
Е.А. Маркарян, Г.П. Герасименко [24]	Фінансовий стан підприємства – це сукупність показників, які відображають його спроможність погасити свої боргові зобов'язання
В.В. Осмолівський [30]	Фінансовий стан – це комплексне поняття, яке характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої діяльності комерційних та інших суб'єктів господарювання, доцільністю й ефективністю їх розміщення і використання, фінансовими взаємовідносинами із суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю
А.М. Поддєрьогін [34]	Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничогосподарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів
М.Я. Дем'яненко [12]	Фінансовий стан – це комплексне поняття, що відображає якісний бік його виробничої та фінансової діяльності та є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу, здатність розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу
М.Я. Коробов [21]	Фінансовий стан підприємства – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями
Павленко О.І. [32]	Фінансовий стан – це реальна (на фіксований момент часу) та потенційна фінансова спроможність підприємства
Г.В. Савицька [38]	Фінансовий стан підприємства характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу та здатність суб'єкта господарювання фінансувати свою діяльність на фіксований момент часу

Таким чином фінансовий стан підприємства показує результати руху господарських процесів, їх динаміку та характер. Тому важливо періодично здійснювати оцінку фінансового стану підприємства (рис. 1.1), розраховувати показник економічної безпеки з метою покращення діяльності підприємства.

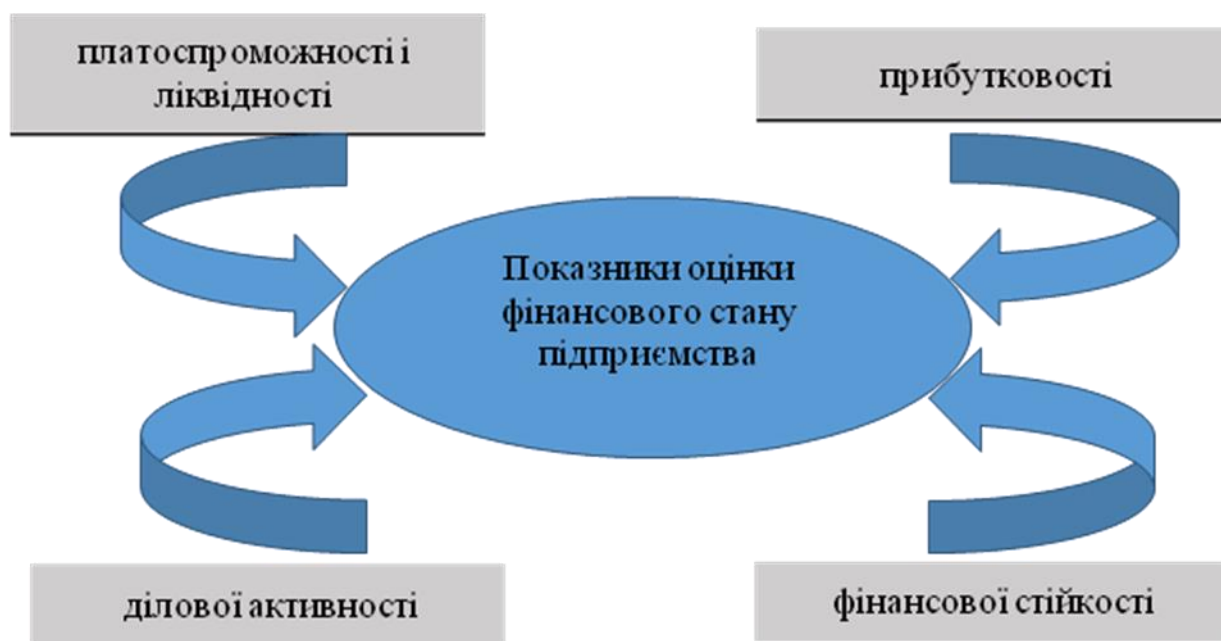

Рис.1.1. Оцінка фінансового стану підприємства

Одна з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства – це забезпечення стабільності його діяльності в майбутньому. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, його залежністю від кредиторів та інвесторів [29, с. 44].

Інформаційною базою для здійснення аналізу показників діяльності є фінансова та статистична звітність підприємства. При проведенні аналізу фінансового та майнового стану підприємства можна використовувати різні методи та прийоми, які відображено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Прийоми проведення аналізу фінансового стану підприємства

Прийоми аналізу фінансового стану підприємства	Значення
горизонтальний (часовий) аналіз	порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом (у балансу – показники на кінець періоду з показниками на початок року, у звіті про фінансові результати – показники звітного періоду показниками попереднього періоду тощо);
вертикальний (структурний) аналіз	визначення структури показників для оцінки впливу різних факторів на кінцевий результат (в балансі підприємства за показником структури складові ранжуються і визначаються найвагоміші складові на вплив зміни валюти балансу, у звіті про фінансові результати визначаються складові кожної статті в загальній сумі виручки, що використовується при порівняльному аналізі, а також при побудові прогнозних фінансових звітів);
трендовий аналіз	обов'язковим є наявність інформації за певний ретроспективний період, що дозволяє вивчити основні тенденції динаміки показників (на основі екстраполяції визначається перспективне значення основних показників, а також прогнозує перспективний аналіз фінансового стану);
аналіз відносних показників (коефіцієнтів)	розрахунок відношень між окремими даними балансу підприємства, звіту про фінансові результати та інших форм звітності (данні відношення характеризують певний фінансовий стан: аналіз показників ліквідності, аналіз структури джерел засобів, аналіз обороту оборотних коштів (робочого, функціонуючого капіталу), оборотності капіталу та трансформації активів, ділової активності (оборот дебіторської та кредиторської заборгованостей, ресурсовіддачі), аналіз рентабельності (загальної рентабельності та рентабельності капіталу), аналіз ефективності використання майна, аналіз позицій підприємства на ринку цінних паперів);
порівняльний аналіз	для визначення реального фінансового стану підприємства необхідно провести порівняння із розрахунковими показниками, із середніми галузевими, із показниками конкурентів;
факторний аналіз	проводиться для визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження (при цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник; проводиться за допомогою детермінованого та стохастичного моделювання);
спеціальний аналіз	прогноз наявних грошей, аналіз взаємозв'язку прибутку – обсягу реалізації – ціни, аналіз руху грошових коштів тощо.

Ще одним важливим показником для визначення якості фінансового стану підприємства є етапи управління ним, які відображено на рис. 1.2.

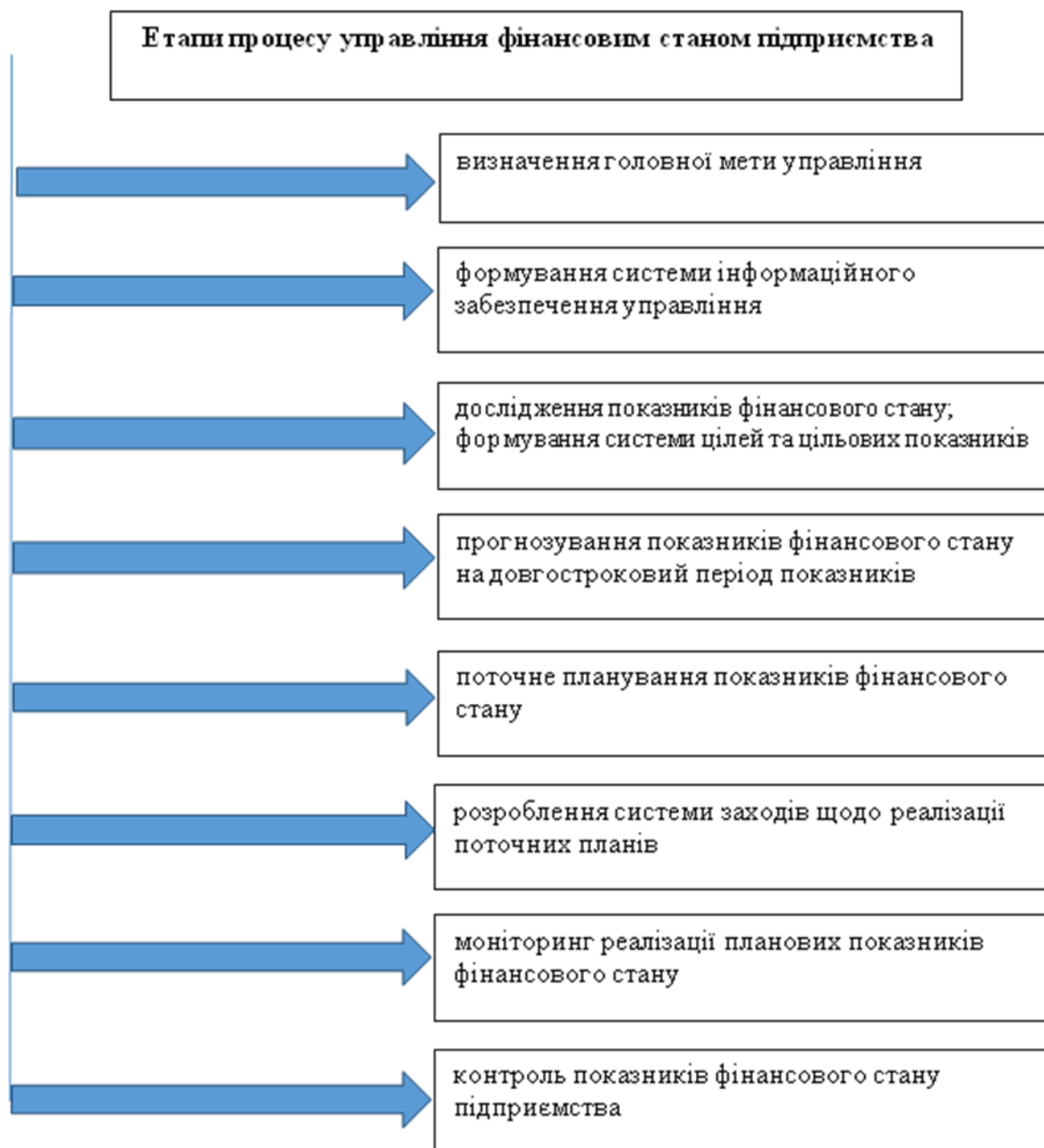

Рис.1.2. Процес управління фінансовим станом підприємства

Фінансовий стан можна розглядати як сукупність майнових прав і зобов'язань, що мають переважно грошовий характер, обслуговують процес формування, розподілу і використання фондів грошових коштів, необхідних здійснення підприємницької діяльності та забезпечення інтересів власників. Фінансовий стан опосередковано відображає визнання ринком результатів діяльності підприємства і якості управління його майном. Як наслідок,

майновий стан підприємства можна розглядати як склад і співвідношення майнових прав та зобов'язань, що виникають в процесі управління майном, а також економічно та соціально впливають на внутрішню організацію і позиції підприємства у зовнішньому середовищі. Таким чином, обидва поняття є взаємопов'язаними, оскільки майновий стан впливає на фінансовий, а останній є однією з якісних характеристик майнового, є складовою частиною, але за деякими параметрами виходить за межі майнового стану [4, С.36].

1.2. Техніко-економічна характеристика ТОВ «Мрія Сервіс»

ТОВ «Мрія-сервіс» – це товариство недержавної форми власності.

Місцезнаходження: с. Старе місто, Підгаєцький район, Тернопільська область.

Основним видом діяльності на сьогоднішній день є ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення.

Іншими видами діяльності, що може займатися підприємство також є: допоміжна діяльність у рослинництві, технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів, оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин, надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування, оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами, вантажний автомобільний транспорт, інша допоміжна діяльність у сфері транспорту, діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування, надання в оренду автомобілів і легкових автотранспортних засобів, будівництво житлових і нежитлових будівель, будівництво залізниць і метрополітену, а також ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення.

В загальному ремонт і технічне обслуговування техніки промислового призначення призначений для загострення та установлення на машини та устаткування різаків, лез та пилок; оснащення для зварювання (наприклад, для автомобілебудування, загального призначення); ремонт сільськогосподарських та інших видів важкої промислової техніки (наприклад, навантажувачів та іншого підйимально-транспортного устаткування, верстатів, промислового холодильного устаткування, будівельного устаткування та устаткування для добувної промисловості), у т.ч. машини та устаткування.

Майно підприємства становлять основні фонди та оборотні засоби, кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі ТОВ «Мрія сервіс».

Підприємство самостійно планує свою діяльність, визначає стратегію та основні напрямки свого розвитку відповідно до галузевих науково-технічних прогнозів та пріоритетів, кон'юнктури ринку продукції, товарів, робіт, послуг та економічної ситуації. Реалізує свою продукцію, послуги за цінами, що формуються відповідно до умов економічної діяльності, кон'юнктури ринку, а також у випадках, передбачених законодавством України, за фіксованими державними цінами.

«Для наочного представлення діяльності підприємства використовують техніко-економічні показники, які застосовуються для планування та аналізу організації виробництва і праці, рівня техніки, якості продукції, використання основних і оборотних фондів, трудових ресурсів; є основою при розробці техпромфінплану підприємства, встановлення прогресивних техніко-економічних норм і нормативів».[6]

«Аналіз господарсько-фінансової діяльності підприємства — це комплексне вивчення його роботи, що дозволяє дати їй об'єктивну оцінку, виявити закономірності і тенденції розвитку, визначити завдання, що стоять перед ним, розкрити резерви виробництва і недоліки в його роботі, намітити шляхи поліпшення всіх сторін його діяльності».[14]

«Центральна функція аналізу - пошук резервів підвищення ефективності виробництва на основі вивчення передового досвіду і досягнень науки та практики, а також розробка заходів щодо використання виявлених резервів у процесі господарської діяльності» [40].

«Виробничі основні засоби є частиною основних засобів, яка бере участь у процесі виробництва тривалий час, зберігаючи при цьому натуральну форму. Вартість основних виробничих засобів переноситься на вироблений продукт поступово, частинами, у міру використання. Поновлюються основні виробничі засоби через капітальні вкладення. Невиробничі основні засоби – це житлові будинки та інші об'єкти соціально-культурного й побутового обслуговування, які не використовуються у господарській діяльності і перебувають на балансі підприємства» [39]

Проаналізувавши необоротні активи підприємства можна зробити висновок, що з кожним роком первісна вартість основних засобів зростає (від 104413 тис.грн. у 2017р. до 471983 тис.грн. у 2019р.), можливо за рахунок купівлі нового обладнання, а також за рахунок придбання нових транспортних засобів за допомогою яких здійснюється перевезення та доставка продукції до споживача, проте не пропорційно, оскільки найбільша сума була у 2019 р.(266453тис.грн), а найменша у 2018р.(101117 тис.грн). Відповідно збільшилась сума зносу і залишкова вартість.

Що стосується оборотних активів, зокрема запасів, то слід зазначити, що їх вартість у 2019 році в порівнянні із 2018 роком різко зменшилась на 2817 тис.грн.

Таблиця 1.3

Оцінка фінансового стану «Мрія сервіс»

Складання аналітичного порівняльного балансу «Мрія сервіс»

Статті балансу	Код рядка	на початок 2017 року	на кінець 2017 року	Абс. відх.	на початок 2018 року	на кінець 2018 року	Абс. відх.	на початок 2019 року	на кінець 2019 року	Абс. відх.	Відносні відхилення, %		
											Актив	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
I. Необоротні активи													
Незавершені капітальні інвестиції	1005	2188,2	2164,1	-24,1	2164	5395	3231	5395	1120	-4275	-1,1	1,5	-0,8
Основні засоби:	1010	1398,6	10441,3	103014,4	104413	205530	101117	205530	471983	266453	73,66	0,97	1,3
первісна вартість	1011	1505,8	111453,8	109948	111454	232301	120847	232301	537556	305255	73	1,08	1,3
знос	1012	-107,2	7040,8	7148	7041	26771	19730	26771	65573	38802	-66,7	2,8	1,45
Усього за розділом I	1095	3586,8	106577,1	102990,3	106577	210925	104348	210925	473103	262178	28,7	0,98	1,24
II. Оборотні активи													
Запаси:	1100	18781,6	46167,6	27386	46152	104297	58145	104044	101227	-2817	1,46	1,26	-0,03
виробничі запаси	1101				21604	68613	47009	68360	73839	5479		2,18	0,08
Незавершене виробництво								888					
У тому числі готова продукція	1103	18781,6	24548	5766,4							0,3		
товари	1104				24548	34796	10248	34796	27388	-7408		0,42	-0,21
Дебіторська заборгованість за	1125	3173,3	181629,9	178456,6	181630	437495	255865	437495	231285	-206210	56,24	1,41	-0,47
Дебіторська заборгованість за розр за виданими авансами	1130					59157		59157	18919	-40238			-0,68
з бюджетом	1135	324,3	27602,1	27277,8	27602	44549	16947	44549	3530	-41019	84,1	0,61	-0,92
у т.ч. з податку на прибуток	1136					180		180					
Інша поточна дебіторська заборг.	1155	658,3	4924,3	4266	4924	14621	9697	14621	36174	21553	6,48	1,97	1,47
Гроші та їх еквіваленти	1165	8,4	2,4	-6	2	452	450	452	256	-196	-0,7	225	-0,43
Витрати майбутніх періодів	1170	72,5	738,1	665,6	738	1585	847	1585	25981	24396	9,18	1,15	15,39
Інші оборотні активи	1190	3901,8	355,2	-3546,6	356	740	384	740	19963	19223	-0,91	1,08	25,98
Усього за розділом II	1195	26920,2	261419,6	234499,4	261404	662896	401492	662643	437335	-225308	8,7	1,54	-0,34
Баланс	1300	30507	367996,7	337489,7	367981	873821	505840	873568	910438	36870	11,06	1,37	0,04

Пасив													
I. Власний капітал													
Зареєстрований капітал	1400	1	1		1	1		1	1009				
Додатковий капітал	1410					511		511	430	-81			-0,16
Нерозподілений прибуток	1420	-182,6	-20631,6	-20449	-21717	-55612	-33895	-55865	-31155	24710	112	1,56	-0,44
Усього за розділом I.	1495	-182,6	-20631,6	-20449	-21716	-55100	-33384	-55353	-31155	24198	112	1,54	-0,44
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення													
Інші довгострокові зобов'язання	1515				46758	36741	-10017	36741	66008	29267		-0,21	0,8
Довгострокові забезпечення	1520					313		313	2				
Довгострокові забезпечення витрат періоду	1521					313		313	2				
Усього за розділом II	1595				46758	37054	-9704	37054	66010	28956		-0,21	0,78
III. Поточні зобов'язання і забезпечення													
Поточна кредиторська заборгованість													
за довгостроковими зобов'язаннями	1610					21202		21202	61937	40735			1,92
за товари, роботи, послуги	1615	22802,2	12455,6	-10346,2	13243	41232	27989	41232	52584	11232	-45,4	211	27,3
за розрахунками з бюджетом	1620	0,3	11,8	11,5	31	38	7	38	350	312	3833	22,6	821
зі страхування	1625	7,8	169,1	161,3	169	257	88	257	1414	1157	2068	44,9	450
з оплати праці	1630	19,6	-	-	-	321	-	321	480	159	-	-	49,5
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	-	-	-	-	4243	-	4243	106564	102321	-	-	2412
Поточні забезпечення	1660	-	-	-	284	2511	2227	2511	4057	1546	-	784	61,6
Інші поточні зобов'язання	1690	7858,5	329225,3	321366,8	329212	822063	492851	822063	648197	-173866	4089	15	-21,1
Усього за розділом III	1695	30688,6	341851,8	311163,2	342939	891867	548928	891867	875583	-16284	1014	160	-1,8
Баланс	1900	30507	367996,7	337489,7	367981	873821	505840	873568	910438	36870	1106	137,5	4,2

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги у 2017 році в порівнянні із 2018 роком має тенденцію до зростання (у 2017 році -181629,9 тис.грн; у 2018 році -255865 тис.грн), а у 2019 році – до зменшення (-206210 тис.грн.), можливо за рахунок зменшення придбання виробничих запасів.

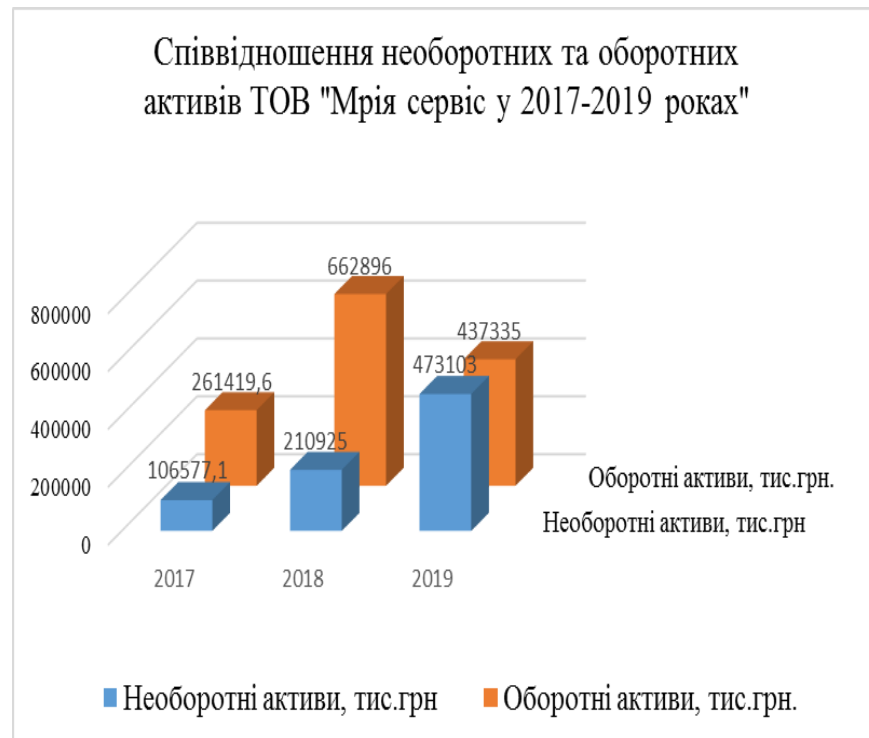

Рис. 1.3. Співвідношення необоротних та оборотних активів підприємства за 2017-2019 роки

Слід зазначити, що поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги у 2018 та 2019 роках мала тенденцію до зростання у порівнянні із 2017 роком.

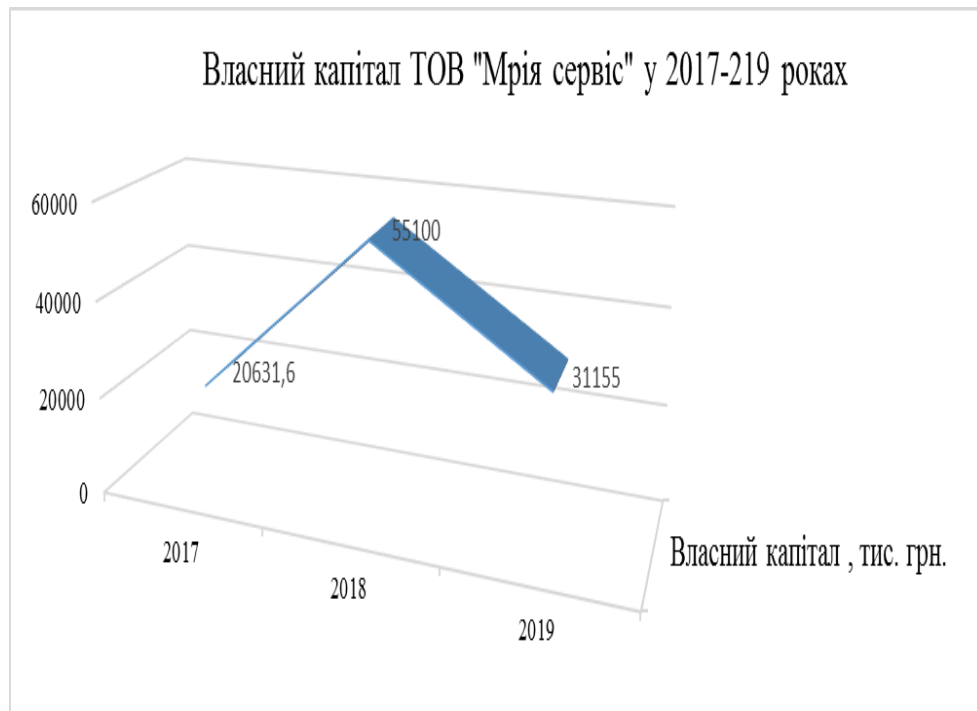

Рис. 1.4. Власний капітал ТОВ «Мрія сервіс» у 2017-2019 роках

Що стосується звіту про фінансові результати то можна сказати, що за період з 2017-2019 рр. дохід від реалізації продукції зростав, відповідно і зросла сума податку на додану вартість - це відбулося скоріш за все за рахунок збільшення обсягу продажу. Чистий дохід від реалізації зріс на 181754,4тис.грн у 2018 році, та на 333646тис.грн у 2019 році, а тому зросла і величина собівартості та валовий прибуток підприємства.

Збільшилися також адміністративні витрати на суму 11098тис.грн. у 2018 році та на 23846тис.грн у 2019 році, можливо за рахунок збільшення витрат на зв'язок, плати за розрахунково-касове обслуговування, оренди приміщень, ремонту, зростання тарифів на комунальні послуги чи витрат на службові відрядження та інше. В кінцевому підсумку підприємство у 2017 та 2018 роках одержало збиток, а у 2019 році прибуток, що свідчить про покращення тенденції його діяльності в майбутньому.

Характеристика фінансової діяльності підприємства

Стаття	Код рядка	3а	3а	3а	бсолютні відхилення	
		2017р.	2018р.	2019р.	у 2018р.	у 2019р.
1	2	3	4	5	6	7
I. Фінансові результати						
Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції	2000	230185	411939	745585	181754	333646
Собівартість реалізованої продукції(товарів, робіт, послуг)	2050	-227772	-430079	-668515	-202307	-238436
Валовий:прибуток	2090			77070	-	77070
збиток	2095		-18140		-18140	-
Інші операційні доходи	2120		16581	27004	-	10423
Адміністративні витрати	2130		-11098	-34944	-11098	-23846
Витрати на збут	2150		-1739	-1280	-1739	459
Інші операційні витрати	2180	-22042,7	-4102	-26630	17940,7	22528
Фінансові результати від операційної діяльності: прибуток	2190			41220	-	41220
збиток	2195		-18498		-18498	-
Інші доходи	2240		2714	4328	2714	1614
Фінансові витрати	2250		-17844	-21229	-17844	3385
Інші витрати	2270	-5251,8	-267	-40	4984,8	227
Фінансовий результат до оподаткування:						
прибуток	2290			24279		58174
збиток	2295	-20449,2	-33895		-13445,8	
Чистий фінансовий результат						
прибуток	2350			24279		58174
збиток	2355	-20449,2	-33895			

Для кращого відображення діяльності підприємства дані подамо у вигляді рисунків 1.5 та 1.6.

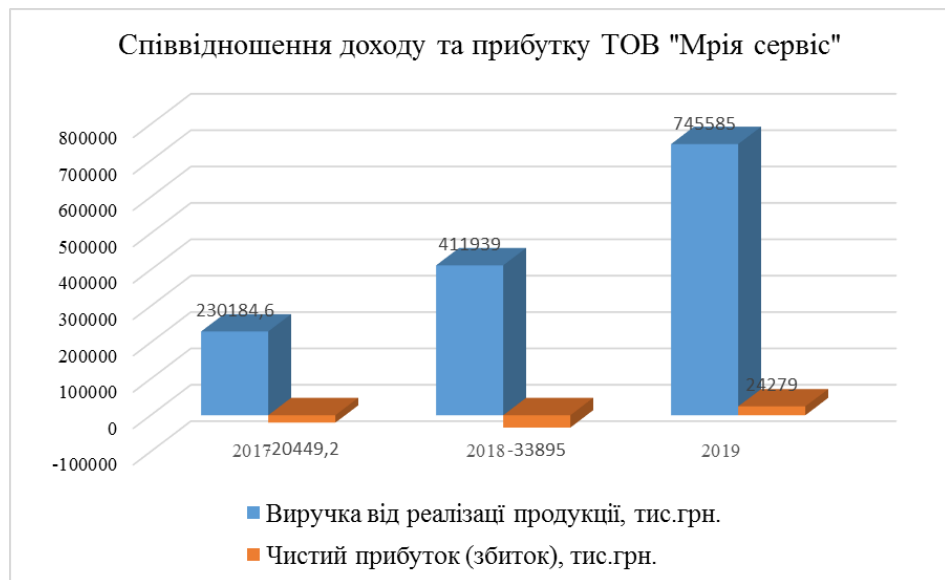

Рис. 1.5. Співвідношення доходу та прибутку ТОВ «Мрія сервіс» у 2017 - 2019 роках

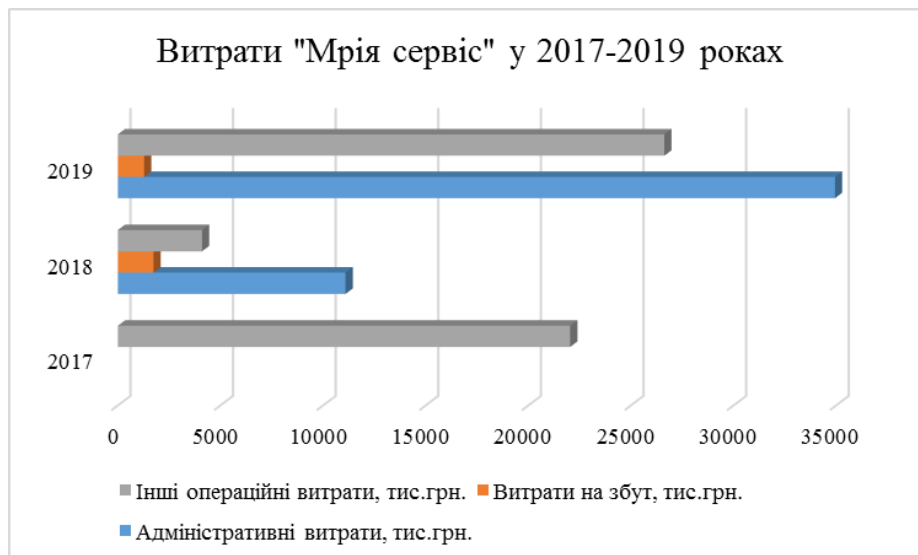

Рис.1.6. Витрати ТОВ «Мрія сервіс» у 2017-2019 роках

«Досить суттєвим резервом збільшення прибутку є підвищення якості товарної продукції. При організації раціональної й ефективної роботи з якості, незалежно від її масштабів, форм і методів здійснення, завжди діють приблизно за такою схемою» [47]:

- визначення потреби і формулювання вимог до якості продукції (план, програма якості);
- надання початковому матеріалу необхідних властивостей (виконання плану, програми якості);

- перевірка відповідності отриманої якості пред'явленим вимогам (виявлення відхилень) або констатація відповідностей;
- вплив для усунення відхилень отриманої якості від заданого рівня (зворотний зв'язок).

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ МАЙНОВОГО ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка джерел формування та майнового потенціалу підприємства

Щоб оцінити фінансовий стан підприємства слід вивчити причини змін у складі, структурі джерел формування та його майнового потенціалу. Використовуючи дані балансу можна дізнатись вартість усього майна підприємства, суму джерел його утворення в тому чи іншому звітному році. А порівнявши дані на початок та кінець звітного року, можна порахувати динаміку за кожним видом майна і джерел його утворення, а також його питому вагу в загальній валюті балансу, оцінивши причини зміни структури майна.

Даний вид аналізу дає можливість оцінити чи достатньо на підприємстві грошових надходжень, на скільки ефективно розміщені та використовуються власні й позичені кошти, чи є підприємство автономним, звідки залучити кошти, змінити стратегію підприємства для виправлення ситуації.

Загальну оцінку стану майна і його окремих частин ТОВ «Мрія Сервіс» відображено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Загальна оцінка майна ТОВ «Мрія Сервіс», тис. грн.

Показник	2018	2019	Відхилення 2019 року від 2018 року (+, -)	
			абсо- лютне (гр.2- гр.1)	відносне, % (гр.4:гр.1)·100
A	1	2	3	4
АКТИВ				
I. Необоротні активи	210925	473103	262178	124,3
В % до майна	24,1	50	25,9	-
в тому числі:				

Продовження табл. 2.1

Незавершені капітальні інвестиції	5395	1120	264	42
В % до необоротних активів	2,6	0,2	2	-
Основні засоби	205530	471983	266453	129,6
В % до необоротних активів	97,4	99,8	2,4	-
II. Оборотні активи	662643	437335	-225308	-34
В % до майна	75,9	50	-25,9	-
в тому числі:				
Запаси	104044	101227	-2817	-2,7
В % до оборотних активів	15,7	23,1	7,4	-
Виробничі запаси	68360	73839	387	18
В % до оборотних активів	10,3	16,9	-3	-
Незавершене виробництво	888	-	-888	-100
В % до оборотних активів	0,1	-	-0,1	-
Товари	34796	27388	-7408	-21,3
В % до оборотних активів	5,3	6,3	1	-
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	437495	231285	-206210	-47,1
В % до оборотних активів	66	52,9	-13,1	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками та інша поточна дебіторська заборгованість	73778	55093	-18685	-25,3
В % до оборотних активів	11,1	12,6	1,5	-
Грошові кошти та їх еквіваленти	452	256	-196	433,6
В % до оборотних активів	0,0002	0,0001	-0,0001	-
Витрати майбутніх періодів	1585	25981	24396	1539,2
В % до оборотних активів	0,002	5,9	5,898	-
Інші оборотні активи	740	19963	19223	2597,7
В % до оборотних активів	0,0002	4,6	4,5998	-
БАЛАНС	873568	910438	36870	4,22

З даних аналітичної таблиці 2.1 можна зробити висновок, що у 2019 році вартість майна в розпорядженні ТОВ «Мрія Сервіс» становила 910438 тис. грн., тобто за цей період активи підприємства збільшилися на 36870 тис. грн. або 4,22% за рахунок збільшення необоротних на 262178 тис. грн. і скорочення оборотних активів - на 225308 тис. грн..

У загальній вартості майна, яке перебуває в розпорядженні підприємства у 2019 році, 50% становлять необоротні активи, які збільшилися на кінець 2019 року на 262178 тис. грн., а в загальній вартості майна їхня питома вага зросла на 25,9%.

Частка оборотних активів у загальній вартості майна у 2019 році складає теж 50%, їх вартість та питома вага знизилась на 225308 тис. грн. та 34% відповідно (рис.2.1).

Зростання вартості необоротних активів у 2019 році відбулося за рахунок збільшення майже вдвічі вартості основних засобів – на 266453 тис. грн., незважаючи на скорочення незавершених капітальних інвестицій - на 264 тис. грн..

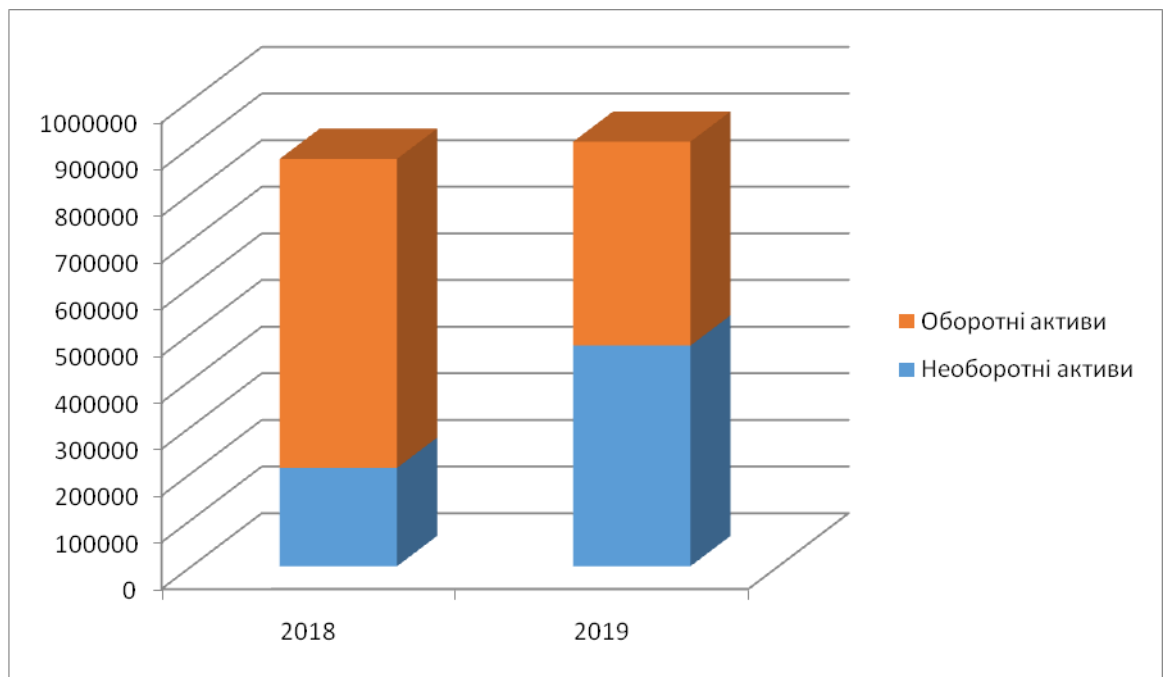

Рис. 2.1. Структура майна ТОВ «Мрія Сервіс» у 2018-2019 рр.

Однакова питома вага необоротних активів у загальному обсязі майна ТОВ «Мрія Сервіс» зумовлене різким збільшення темпів росту необоротних активів (50%) у відповідності до темпів росту необоротних активів минулого року.

Аналізуючи стан оборотних активів у 2019 році бачимо, що їх вартість скоротилась за рахунок майже всіх складових за виключенням витрат майбутніх періодів, які надзвичайно зросли аж на 24396 тис. грн. , інших оборотних активів - на 19223 тис. грн. та виробничих запасів – на 387 тис. грн.. Скорочення незавершеного виробництва відбулось на 888 тис. грн.,

товарів – на 7408 тис. грн., дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги – на 206210 тис. грн., дебіторської заборгованості за розрахунками та іншої поточної дебіторської заборгованості – на 18685 тис. грн., грошових коштів та їх еквівалентів на 196 тис. грн..

У 2018 та 2019 роках найбільшу частку у складі необоротних активів займають основні засоби – 97,4% і 99,8% відповідно. Збільшення виробничих активів у 2019 році і більша питома вага цих активів у загальній сумі коштів підприємства свідчить, як правило, про підвищення виробничих можливостей ТОВ «Мрія Сервіс» (рис. 2.2).

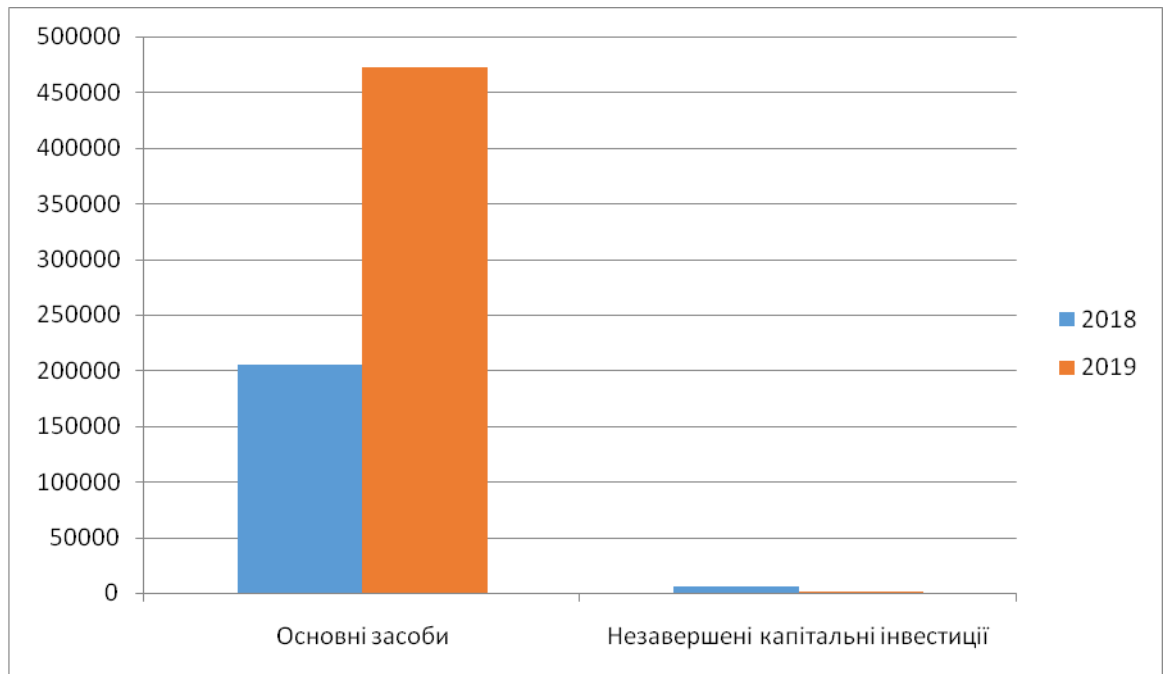

Рис. 2.2. Склад необоротних активів ТОВ «Мрія Сервіс» у 2019 році

У складі оборотних активів у 2018 та 2019 роках найбільшу частку становлять дебіторська заборгованість – 77,1% та 65,5% відповідно, а також виробничі запаси – 10,3% та 16,9%. (рис. 2.3)

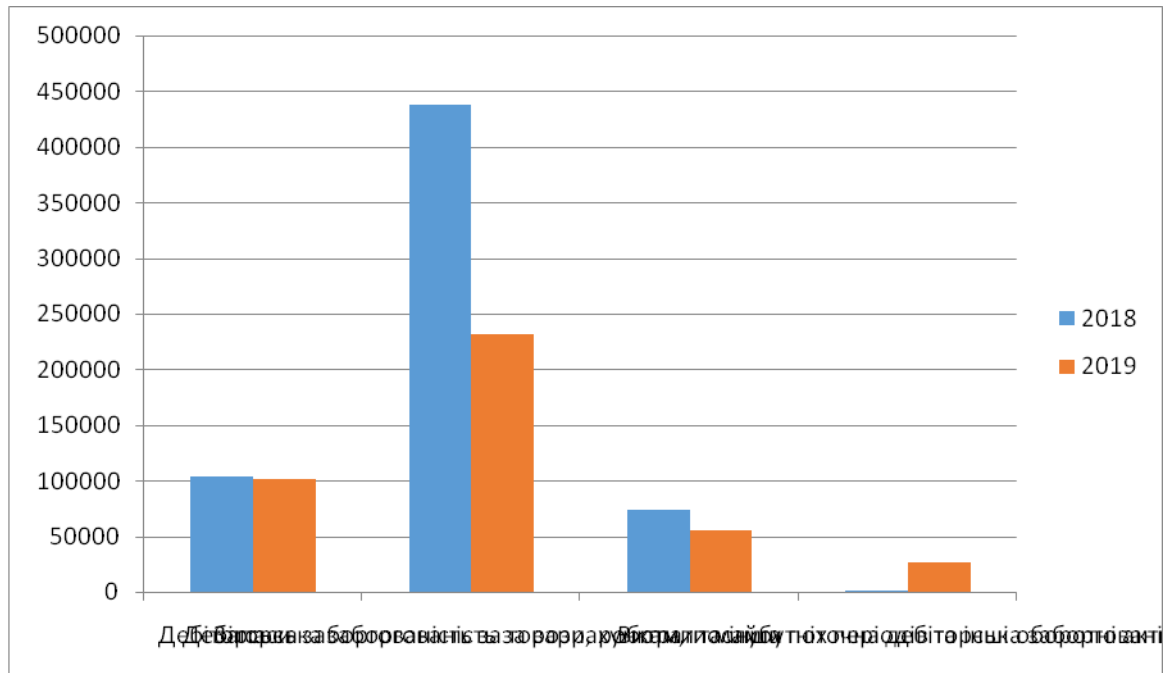

Рис. 2.3. Оцінка складу оборотних активів ТОВ «Мрія Сервіс»

Збільшення питомої ваги виробничих запасів негативно впливає на фінансовий стан підприємства, однак, може бути наслідком нарощування виробничої потужності ТОВ «Мрія Сервіс», що є необхідним заходом для підтримання високого рівня продаж під час реалізації або необхідності створення страхових запасів, намаганням захистити грошові кошти від знецінення в умовах інфляції, нераціонально вибраною господарською стратегією, внаслідок якої значна частина оборотного капіталу заморожена в запасах.

Значні темпи зростання дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги ТОВ «Мрія Сервіс» свідчать про те, що підприємство використовує стратегію надання споживачам своєї продукції товарних позик і, таким чином, ділиться з ними частиною свого доходу. Внаслідок затримки платежів за продукцію підприємство вимушене брати кредити для забезпечення своєї виробничої діяльності, збільшуючи водночас власні фінансові зобов'язання.

Все це свідчить про іммобілізацію частини оборотних засобів із виробничого циклу.

Кошти (гроші) та їх еквіваленти в національній валюті ТОВ «Мрія Сервіс» у 2019 році знизились на 196 тис. грн., хоч у 2018 році - цей показник теж не був значно вищий, а це свідчить про низький рівень абсолютної ліквідності підприємства.

Оскільки оборотні кошти ТОВ «Мрія Сервіс» зменшилися, а необоротні активи - збільшилися, це означає, що на підприємстві спостерігається тенденція скорочення оборотності всього майна підприємства. Результатом може бути вивільнення частини коштів і короткострокових вкладень (якщо відсоток за цими статтями зріс). У нашому випадку, як вже згадувалось, темпи росту необоротних активів перевищують темпи росту оборотних у 2019 році, що свідчить про сповільнення оборотності майна ТОВ «Мрія Сервіс».

За даними балансу проаналізуємо зміни стану, структури джерел фінансування ТОВ «Мрія Сервіс» в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Загальна оцінка джерел формування майна ТОВ «Мрія Сервіс»

Показник	2018	2019	Відхилення 2019 року від 2018 року (+, -)	
			абсолютне (гр.2-гр.1)	відносне, % (гр.4:гр.1)·100
A	2	3	4	5
ПАСИВ				
I. Власний капітал	-55353	-31155	-24198	-43,7
В % до валюти балансу	6,3	3,4	-2,9	-
в тому числі:				
Зареєстрований капітал	1	1000	999	99900
В % до власного капіталу	0,0001	0,001	0,0009	-
Неоплачений капітал		-999	999	-
В % до власного капіталу				
Додатковий капітал	511	430	-81	-15,9
В % до власного капіталу	0,009	0,014	0,005	-
Нерозподілений прибуток (збиток)	-55865	-31586	24279	43,5
В % до власного капіталу	100,9	101,4	0,5	-

Продовження табл. 2.2

II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення В % до валюти балансу	37054 4,2	66010 7,3	28956 3,1	78,1 -
III. Поточні зобов'язання і забезпечення В % до валюти балансу	891867 102,1	875583 96,2	-16284 -5,9	-1,8 -
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги В % до поточних зобов'язань	41232 4,6	52584 6	11352 1,4	27,5 -
Поточні зобов'язання за - довгостроковими зобов'язаннями В % до поточних зобов'язань	21202 2,4	61937 7,1	40735 4,7	192,1 -
- розрахунками з бюджетом В % до поточних зобов'язань	38 0,0001	350 0,001	312 0,0009	27400
- розрахунками зі страхування В % до поточних зобов'язань	257 0,0002	1414 0,002	1157 0,0018	450,2 -
- розрахунками з оплати праці В % до поточних зобов'язань	321 0,001	480 0,001	159 -	49,5
- за одержаними авансами В % до поточних зобов'язань	4243 0,5	106564 12,2	102321 11,7	2411
Поточні забезпечення В % до поточних зобов'язань	2511 0,3	4057 0,5	1546 0,2	61,6
Інші поточні зобов'язання В % до поточних зобов'язань	822063 92,2	648197 74	-173866 -18,2	-21,1 -
БАЛАНС	873568	910438	36870	4,22

На аналізованому підприємстві за 2019 рік практично весь приріст активів відбувся за рахунок довгострокових та поточних позичених коштів. Величина довгострокових зобов'язань зросла у 2019 році – на 28956 тис. грн. або на 78,1%, а поточних знизилась – на 16284 тис. грн. або 1,8%, що є несуттєво, оскільки частка поточних зобов'язань складає 96,2% в загальному обсязі джерел фінансування. Це свідчить про відсутність будь-якої автономії ТОВ «Мрія Сервіс» та повну залежність від зовнішніх джерел фінансування. Даний факт вказує на надзвичайно низький рівень якості балансу ТОВ «Мрія Сервіс» (рис. 2.4).

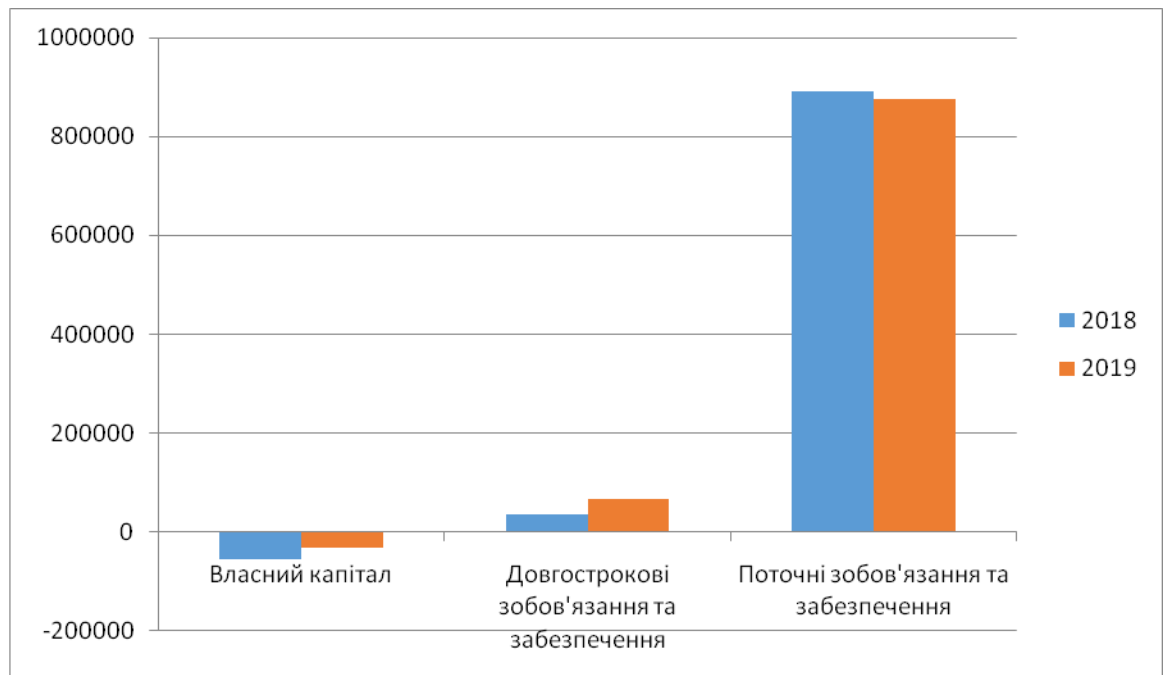

Рис. 2.4. Аналіз складу джерел утворення майна ТОВ «Мрія Сервіс»

У складі власного капіталу спостерігається скорочення збитку. У 2019 році зареєстрований капітал ТОВ «Мрія Сервіс» збільшився на 999 тис. грн., а непокритий збиток скоротився – на 81 тис. грн..

Поточні зобов'язання ТОВ «Мрія Сервіс» у 2013 році скоротились на 16284 тис. грн., що відбулося за рахунок зниження інших поточних зобов'язань на 173866 тис. грн.. Збільшення поточних зобов'язань ТОВ «Мрія Сервіс» за довгостроковими зобов'язаннями на 40735 тис. грн., розрахунками зі страхування на 1157 тис. грн. та за одержаними авансами на 102321 тис. грн.. на загальний обсяг скорочення поточних зобов'язань підприємства не вплинули. Однак цей факт не впливає і ніяк не покращує рівень фінансової стійкості досліджуваного підприємства.

2.2. Оцінка фінансової стійкості та стабільності підприємства

Фінансовий стан підприємства може бути стійким, нестійким або ж кризовим. Здатність підприємства своєчасно здійснювати платежі, фінансувати всю діяльність на розширеній основі, підтримувати свою платоспроможність та інвестиційну діяльність в несприятливих умовах свідчить про його стійкий фінансовий стан і навпаки.

Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є фінансова стійкість. Фінансова стійкість підприємства тісно пов'язано із перспективною його платоспроможністю. Її аналіз дає змогу визначити фінансові можливості підприємства на відповідну перспективу. Фінансова стійкість пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, його залежністю від кредиторів та інвесторів. Оцінка фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства і визначення на цій основі міри його фінансової стабільності і незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності.

Можна назвати такі типи фінансової стійкості підприємства:

- 1) абсолютна фінансова стійкість (трапляється на практиці дуже рідко) – коли власні оборотні кошти повністю забезпечують запаси і витрати;
- 2) нормально стійкий фінансовий стан – коли запаси і витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами;
- 3) нестійкий фінансовий стан – коли запаси і витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і послуг, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат;

4) кризовий фінансовий стан – коли запаси і витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства.

Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси і витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

Функціонуючи в ринковій економіці як суб'єкт підприємницької діяльності, кожне підприємство має забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно стабільно зберігало б здатність безперервно виконувати свої фінансові зобов'язання перед своїми діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками.

Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, їх розподіл та використання, які забезпечують йому незалежність від зовнішніх джерел фінансування.

Завдання аналізу ТзОВ «Мрія сервіс»:

1. Проаналізувати залежність підприємства від позичених коштів.
2. Визначити рівень автономії підприємства, тобто рівень незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.
3. Виявити частку власного капіталу, який знаходиться в мобільній формі.
4. Визначити забезпеченість матеріальних активів власним оборотним капіталом, виявити надлишок чи нестачу останнього та оцінити наслідки.
5. Визначити рівень потенціалу підприємства.
6. Систематизувати основні фактори що зумовлюють несприятливий стан фінансового розвитку підприємства та розробити заходи фінансової стабілізації.
7. Спрогнозувати напрямки розвитку фінансової стійкості і розробити рекомендації щодо її підвищення.

Фінансова стійкість аналізується за допомогою системи фінансових коефіцієнтів. Аналіз проводиться шляхом розрахунку і порівняння отриманих значень коефіцієнтів з базовими величинами, а також вивчення динаміки їх зміни за певний період.

Розглянемо як розраховуються дані коефіцієнти:

1. Коефіцієнт співвідношення позиченого та власного капіталу:

$K_c = \text{ПК} / \text{ВК}$, де

ПК - позичений капітал,

ВК - власний капітал.

$$K_{c2017} = \frac{389,6}{-21,7} = -17,9;$$

$$K_{c2018} = \frac{929,4}{-55,6} = -16,7;$$

$$K_{c2019} = \frac{941,6}{-31,6} = -29,8.$$

Даний коефіцієнт характеризує кількість позиченого капіталу, яку підприємство залучає на 1 грн. власного капіталу. Тенденція зміни даних показників свідчить про те, що кількість позиченого капіталу за аналізований період суттєво зростає. У 2017 році сума позиченого капіталу становила 389.6 тис. грн., у 2018р. зросла на 539.8 тис. грн. (майже втричі), а у 2019р. ще збільшилась на 12.2 тис. грн., що вкрай негативно та загрозово для фінансової стабільності ТзОВ «Мрія сервіс». Слід відмітити нетипову ситуацію для даного підприємства – відсутність власного капіталу. За аналізований період, тобто у 2017 році у структурі власного капіталу зареєстрований (пайовий) капітал становив всього 0.1 тис. грн. У 2018р. пройшли зміни у складі власників, змінилось місце реєстрації, про що свідчить зміна адреси та статистичного коду КОАТУУ з 6110100000 на 6124887300 і зареєстрований капітал становить уже 1 тис. грн. Тоді ж було внесено цими ж співвласниками 0.5 тис. грн. додаткового капіталу. Значний вплив у структурі власного капіталу відіграв негативний фактор –

непокритий збиток, як результат діяльності за звітний період. У 2017р. – 21.7 тис.грн., у 2018 – більш ніж у два рази – 55.6 тис.грн. Покращилась тенденція результатів виробничо-господарської діяльності у 2019р. Підприємство отримало прибуток, тобто збитки скоротились на 24.3 тис.грн. Однак це суттєво не змінило негативної тенденції відсутності власного капіталу, який залишився відємним і становить (31.2) тис. грн.

2. Коефіцієнт забезпеченості власним капіталом:

$K_{зв} = \text{ВОК} / \text{Обк}$, де

ВОК - власний оборотний капітал;

Обк - вартість оборотних активів.

$$K_{зв\ 2017} = \frac{-21,7}{261,4} = -0,08 ;$$

$$K_{зв\ 2018} = \frac{-55,1}{662,9} = -0,08 ;$$

$$K_{зв\ 2019} = \frac{-31,2}{437,3} = -0,07 .$$

Характеризує наявність у підприємства власного оборотного капіталу, який необхідний для поточної діяльності. Як видно із результатів аналізу, у підприємства відсутній власний оборотний капітал. При цьому ТзОВ «Мрія сервіс» має в наявності достатньо оборотного капіталу. У 2017р він становив 261.4 тис.грн., у 2018 зріс на 401.5 тис.грн. і дорівнював 662.9 тис.грн., у 2019р. дещо зменшився до 437.3 тис.грн. У структурі власного оборотного капіталу визначається позитивна тенденція до росту запасів, виробничих запасів та товарів, що дає можливість ТзОВ добре забезпечити матеріальну базу для проведення ремонтів і технічного обслуговування машин і устаткування промислового призначення. Це збільшення також може бути наслідком інфляції та подорожчання запасних частин, елементів, комплектуючих та ін. для здійснення даного виду робіт. Найбільше

підприємство поповнювало виробничі запаси у 2018 р. (на 31 тис.грн.). У 2019 році спостерігається тенденція до використання накопичених запасів і їх зменшення на 18 тис.грн. Нестабільна ситуація у даному підприємстві із своєчасністю розрахунків. Досить на низькому рівні розрахункова дисципліна. Заборгованість по дебіторах зростає, що негативно впливає на структуру власного оборотного капіталу. У 2017 р. загальна сума всієї дебіторської заборгованості становила 214.1 тис.грн., що є більше половини (58.2%) всього майна підприємства. 2018 р. ще погіршив ситуацію із вчасністю розрахунків. За цей період дебітори уже склали 555.9 тис.грн. (або 63.6% від валюти балансу). Прискорилося повернення боргів у 2019р - 266.1 тис.грн. і дебітори зменшились до суми 289.8 тис.грн., однак це не свідчить про суттєве покращення фінансового стану підприємства.

3. Коефіцієнт автономії

$K_{ав} = ВК/А$, де

ВК- власний капітал;

А - вартість активів.

$$K_{ав2017} = \frac{-21,7}{367,9} = -0,06;$$

$$K_{AB 2018} = \frac{-55,1}{873,8} = -0,06;$$

$$K_{AB 2019} = \frac{-31,2}{910,4} = -0,4.$$

Даний коефіцієнт вказує на частку власного капіталу в активах підприємства. Так як власний капітал має від'ємне значення тенденція зміни вкрай негативна.

4. Коефіцієнт маневрування:

$K_M = \text{ВОК} / \text{ВК}$, де

ВОК - власний оборотний капітал;

ВК - власний капітал.

$$K_{M 2017} = \frac{261,4}{-21,7} = -12,1;$$

$$K_{M 2018} = \frac{662,9}{-55,1} = -12,1;$$

$$K_{M 2019} = \frac{437,3}{-31,2} = -14,0.$$

Вказує на рівень мобільності власного капіталу. По ньому можна судити, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності (тобто вкладена в оборотні активи), а яка капіталізована (вкладена в основні засоби).

5. Коефіцієнт постійного активу:

$K_P = \text{НА} / \text{ВК}$, де

НА - необоротні активи;

ВК - власний капітал.

$$K_{P 2017} = 106,6 - 21,7 = -4,9;$$

$$K_{P 2018} = \frac{210,9}{-55,3} = -3,9;$$

$$K_{P 2019} = \frac{473,1}{-31,2} = -15,2.$$

Вказує на частку власного капіталу, яка відволікається на фінансування необоротних активів. Спостерігається позитивна тенденція зміни даного

показника за аналізований період. При відємному значенні коефіцієнта постійного активу слід зазначити позитивну тенденцію росту капіталізованих джерел, а саме виробничого потенціалу ТзОВ «Мрія сервіс». За останні роки збільшується вартість основних засобів. У 2017 р. залишкова вартість їх становила 104.4 тис.грн., у 2018 -205.5 тис.грн., у 2019 -471.9 тис.грн. За останній рік придбано та оновлено основних виробничих фондів на 305.5 тис.грн.,що далеко не кожне підприємство може собі дозволити в наш час. Тим паче,основні засоби практично нові. Коефіцієнт зносу за 2019 рік становив всього 13%. Це дуже хороша фінансова політика підприємства та стратегія розвитку на перспективу.

6. Коефіцієнт довгострокового залучення позиченого капіталу:

$K_{д} = ДЗ / (ВК + ДЗ)$, де

ВК - власний капітал;

ДЗ - довгострокові зобов'язання.

$$K_{д 2017} = \frac{46,7}{-21,7} = -2,2;$$

$$K_{д 2018} = \frac{37,1}{-55,1} = -0,7;$$

$$K_{д 2019} = \frac{66,0}{-31,6} = -2,1.$$

Вказує на частку довгострокових кредитів і позик, яка використовується для фінансування активів поряд з власними. Досить нетипова ситуація склалась на ТзОВ «Мрія сервіс» за аналізований період. При відсутності власного капіталу та нестабільних фінансових результатах діяльності (тільки за 2019 рік підприємство отримало прибуток, тобто збиток зменшився на 24.2 тис. грн. ТзОВ користується кредитними ресурсами. У 2017 р. отримано було в банківських установах довгострокових кредитів на суму 46.7 тис. грн. У

2018р. частину кредитних ресурсів повернено (9.7 тис.грн.). Заборгованості по сплаті довгострокових кредитів немає. Із даних балансу бачимо, що у 2019р. «Мрія сервіс» знову додатково отримало довгостроковий кредит на суму 29.0 тис.грн. Аналізуючи майно підприємства можна зробити висновок, що кредит отримано для придбання основних засобів, які надійшли у цьому році на суму 305.3 тис.грн. і при відсутності власного капіталу ці виробничі фонди і є заставою та гарантією повернення кредиту банку. Однак, до кінця 2019 року підприємство не справилось із своєчасністю повернення кредитних ресурсів та сплатою по них відсотків і заборгувало банківській установі 61.9 тис.грн., про що свідчить поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями із балансу підприємства.

Проведемо аналіз фінансової стійкості, використовуючи вище вказані коефіцієнти в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз фінансової стійкості ТзОВ «Мрія сервіс» за період 2017-2019 року

№ п/п	Показник	2017р.	2018р.	2019р.
1.	Коефіцієнт співвідношення позиченого і власного капіталу	-17,9	-16,7	-29,8
2.	Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом	-0,08	-0,08	-0,07
3.	Коефіцієнт автономії	-0,06	-0,06	-0,4
4.	Коефіцієнт маневрування власним капіталом	-12,1	-12,1	-14
5.	Коефіцієнт постійного активу	-4,9	-3,9	-15,2
6.	Коефіцієнт довгострокового залучення позиченого капіталу	-2,2	-0,7	-2,1

З проведених розрахунків у таблиці 2.1 можна зробити наступні висновки: Слід відмітити нетипову ситуацію для даного підприємства –

відсутність власного капіталу. За аналізований період, тобто у 2017 році у структурі власного капіталу зареєстрований (пайовий) капітал становив всього 0.1 тис. грн. У 2018р. пройшли зміни у складі власників, змінилось місце реєстрації та внесено додатковий капітал. Значний вплив у структурі власного капіталу відіграв негативний фактор – непокритий збиток, як результат діяльності за 2017-2018 роки. Покращилась тенденція результатів виробничо-господарської діяльності у 2019р. Підприємство отримало прибуток, тобто збитки скоротились. Однак це суттєво не змінило негативної тенденції відсутності власного капіталу, який залишився відємним, про що свідчать розраховані коефіцієнти співвідношення позиченого і власного капіталу та коефіцієнт автономії.

Як видно із результатів аналізу коефіцієнтів забезпеченості власним оборотним капіталом, у підприємства відсутній власний оборотний капітал. При цьому ТзОВ «Мрія сервіс» має в наявності достатньо оборотного капіталу. У структурі власного оборотного капіталу визначається позитивна тенденція до росту запасів, виробничих запасів та товарів, що дає можливість ТзОВ добре забезпечити матеріальну базу для здійснення виробничої діяльності. Найбільше підприємство поповнювало виробничі запаси у 2018 р. У 2019 році спостерігається тенденція до використання накопичених запасів і їх зменшення. Нестабільна ситуація у даному підприємстві із своєчасністю розрахунків. Досить на низькому рівні розрахункова дисципліна. Заборгованість по дебіторах зростає, що негативно впливає на структуру власного оборотного капіталу.

Аналізуючи коефіцієнти постійного активу, які вказують на частку власного капіталу, яка відволікається на фінансування необоротних активів, слід зазначити, що спостерігається позитивна тенденція зміни даного показника за 2017-2019 роки. При відємному значенні коефіцієнта постійного активу слід зазначити позитивну тенденцію росту капіталізованих джерел, а саме виробничого потенціалу ТзОВ «Мрія сервіс». За останні роки збільшується вартість основних засобів. Крім цього, основні засоби

практично нові. Коефіцієнт зносу за 2019 рік становив всього 13%. Це дуже хороша фінансова політика підприємства та стратегія розвитку на перспективу.

Розраховані коефіцієнти залучення довгострокового капіталу вказують на частку довгострокових кредитів і позик, яка використовується для фінансування активів поряд з власними. Досить нетипова ситуація склалась на ТзОВ «Мрія сервіс» за аналізований період. При відсутності власного капіталу та нестабільних фінансових результатах діяльності ТзОВ користується довгостроковими кредитними ресурсами, які вчасно повертає і знову додатково отримує для оновлення виробничої бази, придбання основних засобів.

Підводячи підсумок проведеного аналізу фінансової стійкості ТзОВ «Мрія Сервіс» за 2017-2019 роки, зазначимо що дане підприємство слід віднести до четвертої групи –«кризовий стан». Однак, дане підприємство успішно працює і за останній аналізований період 2019 р. отримало прибуток. При відсутності конкуренції по даному виду діяльності (ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення) та актуальності надання послуг не тільки у Тернопільській області, а й в цілому по Західному регіону його можна назвати успішним. Органи державної влади та банківські структури підтримують діяльність даного підприємства та сприяють його розвитку.

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПОКРАЩЕННЯ МАЙНОВОГО ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Оцінка показників ліквідності та платоспроможності підприємства

Результативність розробки та втілення фінансової політики підприємства полягає в його стабільному фінансовому стані, здатності розвитку на перспективу. Важливим критерієм цього є оцінка платоспроможності та ліквідності підприємства. Це дає можливість оцінити здатність підприємства до погашення своїх зобов'язань в поточному періоді та на перспективу.

Сучасні умови економіки ставлять вимогу перед кожним суб'єктом господарювання володіти даними про ліквідність та платоспроможність своїх контрагентів. Оскільки це дає підстави для оцінки налагодження фінансового менеджменту на підприємствах-партнерах і є гарантією для співпраці з ними.

Поняття «ліквідність» визначає швидкість конвертування активів в грошові кошти без втрати їх вартості. Для прикладу дебіторська заборгованість має відносно швидкий термін конвертування в кошти без значного дисконту. В той час як будівлі можуть конвертуватися в кошти лише при умові значної знижки. В результаті визначається різниця між дебіторською заборгованістю і будівлею у ліквідності – відповідна перша є більш ліквідним активом, ніж остання. Тому підприємство, яке володіє більш ліквідними активами, може швидше погасити свої зобов'язання, ніж підприємство з менш ліквідними активами.

Здатність підприємства швидко погашати свої поточні зобов'язання є важливою оцінкою для усіх користувачів звітності. Відповідно можливість підтримувати поточну платоспроможність є першочерговим завданням для підприємств. Оскільки при неможливості здійснювати це підприємство не

з може бути платоспроможним як перед кредиторами на довгострокову перспективу, так і перед своїми акціонерами. Навіть при високій рентабельності підприємство може бути банкрутом, якщо не зможе погасити поточні зобов'язання перед своїми кредиторами.

Основними прийомами для оцінки ліквідності та платоспроможності є аналіз ліквідності балансу та оцінка відносних показників ліквідності й платоспроможності.

Ліквідність балансу означає визначення рівня покриття зобов'язань підприємства його активами, термін конвертування яких на грошові кошти є рівним терміну погашення зобов'язань. Оцінка ліквідності балансу відбувається з допомогою системи балансових рівнянь або балансової моделі. Остання базується на групуванні активів по швидкості ліквідності та пасивів по терміну їх погашення.

В складі активів виділяють чотири групи по швидкості ліквідності (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Групи активів по швидкості ліквідності

В складі пасивів виділяють чотири групи по терміну їх погашення (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Групи пасивів по терміну їх погашення

Абсолютну ліквідність балансу характеризують чотири пари нерівностей: $A_1 \geq P_1$; $A_2 \geq P_2$; $A_3 \geq P_3$; $A_4 \leq P_4$.

Важливими умовами ліквідності підприємства є виконання нерівностей. Так, якщо виконуються перші три пари нерівностей, то оборотних активів є достатньо для покриття поточних зобов'язань. Остання четверта нерівність залежить від двох перших нерівностей і має балансуєчий характер. Виконання останньої нерівності є підставою про підтвердження мінімальної умови фінансової платоспроможності підприємства, тобто достатності власних оборотних коштів. Якщо ж одна чи кілька нерівностей не виконуються, це свідчить, що ліквідність балансу не може бути абсолютно.

Побудуємо баланс ліквідності підприємства на основі даних додатків А, Б, В, Д (табл. 3.1, 3.2, 3.3).

Таблиця 3.1

Аналіз ліквідності балансу ТОВ «МРІЯ СЕРВІС» за 2017 р.

№ п/п	Групи активів	2017 рік	Групи зобов'язань	2017 рік	Платіжний надлишок або нестача
1	A_1 (високоліквідні)	2	P_1 (найбільш термінові)	342655	-342653
2	A_2 (швидколіквідні)	214156	P_2 (короткострокові)	-	214156
3	A_3 (повільноліквідні)	47246	P_3 (довгострокові)	46758	488
4	A_4 (важколіквідні)	106577	P_4 (постійні)	-21432	128009
	Баланс	367981	x	367981	-

Фактичне співвідношення в 2017 р. за даними табл. 3.1 наступне:

$$2 \leq 342655$$

$$214156 \geq 0$$

$$47246 \geq 46758$$

$$106577 \geq -21432$$

Враховуючи те, що перша і четверта нерівності не виконуються і мають протилежний знак, ніж в оптимальному варіанті, ліквідність балансу в 2017 р. не є абсолютною.

Таблиця 3.2

Аналіз ліквідності балансу ТОВ «МРІЯ СЕРВІС» за 2018 р.

№ п/п	Групи активів	2018 рік	Групи зобов'язань	2018 рік	Платіжний надлишок або нестача
1	A ₁ (високоліквідні)	452	П ₁ (найбільш термінові)	868154	-867702
2	A ₂ (швидколіквідні)	555822	П ₂ (короткострокові)	21202	534620
3	A ₃ (повільноліквідні)	106622	П ₃ (довгострокові)	36741	69881
4	A ₄ (важколіквідні)	210925	П ₄ (постійні)	-52276	263201
Баланс		367981	873821	367981	873821

Фактичне співвідношення в 2018 р. за даними табл. 3.2 наступне:

$$452 \leq 868154$$

$$555822 \geq 21202$$

$$106622 \geq 36741$$

$$210925 \geq -52276$$

Враховуючи те, що перша і четверта нерівності не виконуються і мають протилежний знак, ніж в оптимальному варіанті, ліквідність балансу в 2018 р. не є абсолютною.

Таблиця 3.3

Аналіз ліквідності балансу ТОВ «МРІЯ СЕРВІС» за 2019 р.

№ п/п	Групи активів	2019 рік	Групи зобов'язань	2019 рік	Платіжний надлишок або нестача
1	A ₁ (високоліквідні)	256	П ₁ (найбільш термінові)	809589	-809333
2	A ₂ (швидколіквідні)	289908	П ₂ (короткострокові)	61937	227971
3	A ₃ (повільноліквідні)	147171	П ₃ (довгострокові)	66008	81163
4	A ₄ (важколіквідні)	473103	П ₄ (постійні)	-27096	500199
	Баланс	910438	х	910438	-

Фактичне співвідношення в 2019 р. за даними табл. 3.3 наступне:

$$256 \leq 809589$$

$$289908 \geq 61937$$

$$147171 \geq 66008$$

$$473103 \geq -27096$$

В 2019 р. за даними досліджуваного підприємства виконуються друга та третя нерівності. Це свідчить про платоспроможність підприємства на поточну перспективу. Підприємство не дотримується умов фінансової стійкості та не має необхідної кількості власних оборотних активів.

Крім абсолютних показників для оцінки ліквідності розраховуються також відносні показники:

- 1) Коефіцієнт покриття або поточної ліквідності відображає покриття поточних зобов'язань оборотними активами. Нормативне значення – >2:

$$K_{пл} = \frac{A1 + A2 + A3}{П1 + П2} \quad (3.1)$$

- 2) коефіцієнт швидкої ліквідності відображає чи здатне підприємство своєчасно погасити поточні зобов'язання з використанням високоліквідних активів. Нормативне значення – >1:

$$K_{III} = \frac{A1 + A2}{П1 + П2} \quad (3.2)$$

- 3) коефіцієнт абсолютної ліквідності відображає частину поточних зобов'язань, яку підприємство може погасити в найближчій перспективі до дати складання балансу. Нормативне значення – > 0,2:

$$K_{AI} = \frac{A1}{П1 + П2} \quad (3.3)$$

Розрахунок відносних показників ліквідності ТОВ «МРІЯ СЕРВІС» подано у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Аналіз показників оцінки ліквідності ТОВ «МРІЯ СЕРВІС»

Показники	Норматив	2017 рік	2018 рік	відхилення	2019 рік	відхилення
Коефіцієнт покриття	> 2	0,76	0,75	-0,01	0,5	-0,25
Коефіцієнт швидкої ліквідності	>1	0,62	0,63	0,01	0,33	-0,3
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	> 0,2	6E-06	0,0005	0,000494	0,0003	-0,0002

Результати розрахунків коефіцієнтів оцінки ліквідності в табл. 3.4 показують, що коефіцієнт покриття в 2017-2019рр. не відповідає нормативному значенню (>2), тобто у досліджуваного підприємства не було можливості покриття поточних зобов'язань за рахунок оборотних засобів. Значення коефіцієнта швидкої ліквідності в 2017-2019рр. менше нормативного значення (<1) і свідчить, що за рахунок грошових коштів та очікуваних фінансових надходжень не може бути погашено поточні

зобов'язання підприємства. Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності є меншим за нормативне ($>0,2$), що свідчить про неможливість погашення підприємством грошовими коштами значної частки поточних зобов'язань.

Більш детальніший аналіз розрахованих коефіцієнтів варто зробити у вигляді схеми динаміки цих коефіцієнтів (рис. 3.3).

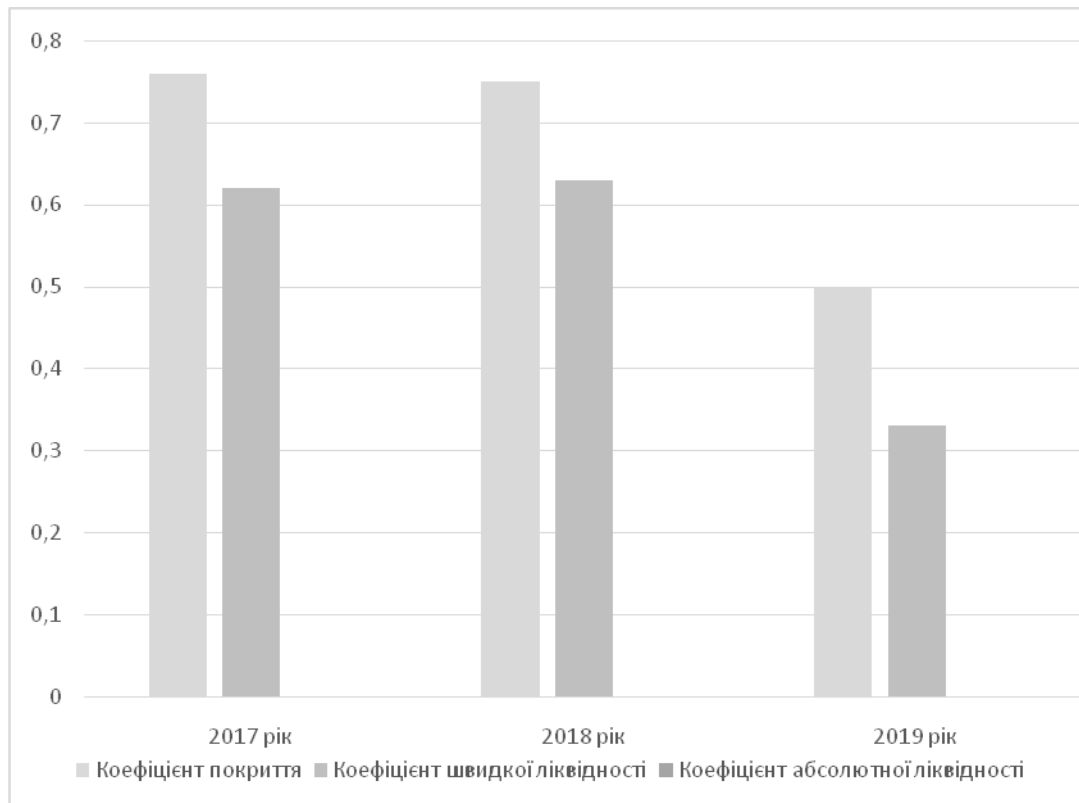

Рис. 3.3. Динаміка коефіцієнтів ліквідності за 2017-2019 роки ТОВ «МРІЯ СЕРВІС»

Аналіз вищенаведених показників є важливим як для власників підприємства, так і інших користувачів. Зокрема значення коефіцієнта абсолютної є важливим для постачальників, значення коефіцієнта швидкої ліквідності – для банківських установ, значення коефіцієнта поточної ліквідності – для покупців і акціонерів підприємства.

3.2. Оцінка та факторний аналіз показників рентабельності підприємства

Показники рентабельності підприємства це відносні характеристики і ефективності та результативності діяльності підприємства. Дані показники відображають рентабельність підприємства з різних позицій формування прибутку підприємства та є необхідним етапом аналізу й оцінки фінансового стану підприємства.

В економічній літературі виділяють такі основні групи показників рентабельності:

- показники рентабельності прибутку розраховують на основі прибутку (доходу) підприємства;
- показники рентабельності активів розраховують на основі виробничих активів;
- показники рентабельності грошових коштів.

Показники рентабельності прибутку характеризують прибутковість реалізації продукції, товарів чи наданих послуг. Методи факторного аналізу дозволяють визначити вплив зміни окремих факторів (ціна, собівартість продукції) на зміну рентабельності.

Розрахунок показників рентабельності підприємства здійснено на основі даних фінансової звітності підприємства – Балансу та Звіту про фінансові результати (Додатки А-В).

Вплив факторів на рентабельність обсягу продажу наведемо у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Рентабельність обсягу продажу, грн.

№ п/п	Показник	Формула	2018	2019	Відхилення
1	Виручка від реалізації	В	411939	745585	333646
2	Собівартість реалізованої продукції	С	430079	668515	238436
3	Прибуток від реалізації	Пр = В - С	-18140	77070	95210
4	Рентабельність обсягу продаж, %	$R_p = \frac{Pr}{B} * 100$	-4,4	10,34	14,74

Згідно даних табл. 3.5 за звітний період рентабельність обсягу продажу зросла на 14,74 %. На цей показник мали вплив фактори виручка від реалізації та собівартість продукції. Визначимо вплив цих факторів:

1) вплив зміни виручки від реалізації

$$\Delta Pn_B = \left(\frac{B_1 - C_0}{B_1} - \frac{B_0 - C_0}{B_0} \right)$$

$$\Delta Pn_C = \left(\frac{745585 - 430079}{745585} - \frac{411939 - 430079}{411939} \right) * 100 = 46,72 \%$$

Таким чином збільшення виручки від реалізації продукції привело до зростання рентабельності обсягу продажу на 46,72 %.

2) вплив зміни собівартості продукції

$$\Delta Pn_C = \left(\frac{B_1 - C_1}{B_1} - \frac{B_1 - C_0}{B_1} \right),$$

$$\Delta Pn_C = \left(\frac{745585 - 668515}{745585} - \frac{745585 - 430079}{745585} \right) * 100 = - 31,98 \%$$

Зміна фактору собівартості реалізованої продукції призвела до зниження рентабельності обсягу продажу на 31,98%.

Загальний вплив двох факторів розраховується як їх сума:

$$Pn = \Delta Pn_B + \Delta Pn_C = 46,72 - 31,98 = 14,74 \%$$

Показники рентабельності активів є одними із основних показників, що характеризують ефективність діяльності підприємства та залежать від рівня організації виробництва, структури капіталу, ефективності використання виробничих ресурсів, величини виробничих витрат і прибутку за окремими видами діяльності.

Проведемо аналіз впливу основних факторів на рентабельність активів ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС». Для визначення впливу факторів на рентабельність активів підприємства застосуємо метод ланцюгових підстановок факторних змінних:

- Середньорічна вартість необоротних активів;

- Середньорічна вартість оборотних активів;
- Валовий прибуток.

Таблиця 3.6

Рентабельності активів ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС», грн.

№ п/п	Показник	Формула	2018	2019	Відхилення
1	Валовий прибуток	ВП	-18140	77070	95210
2	Середня вартість необоротних активів	НА	210925	473103	262178
3	Середня вартість оборотних активів	ОА	662896	437339	-225557
4	Середня вартість активів	А = НА + ОА	872568	910438	37870
6	Рентабельність активів, %	$P_a = \frac{ВП}{А} * 100$	-2,07	8,47	10,54

Вплив необоротних активів розраховують за формулою:

$$\Delta P_{НА} = \left(\frac{ВП_0}{НА_1 + ОА_0} - \frac{ВП_0}{НА_0 + ОА_0} \right)$$

$$\Delta P_{НА} = \left(\frac{-18140}{473103 + 662896} - \frac{-18140}{210925 + 662896} \right) * 100 = 0,4 \%$$

Вплив фактору оборотних активів на рентабельність активів розраховують за формулою:

$$\Delta P_{ОА} = \left(\frac{ВП_0}{НА_1 + ОА_1} - \frac{ВП_0}{НА_1 + ОА_0} \right)$$

$$\Delta P_{ОА} = \left(\frac{-18140}{473103 + 437339} - \frac{-18140}{473103 + 662896} \right) * 100 = -0,36 \%$$

Вплив зміни валового прибутку на рентабельність активів визначаємо за формулою:

$$\Delta P_{ВП} = \left(\frac{ВП_1}{НА_1 + ОА_1} - \frac{ВП_0}{НА_1 + ОА_1} \right)$$

$$\Delta P_{ВП} = \left(\frac{77070}{473103 + 437339} - \frac{-18140}{473103 + 437339} \right) * 100 = 10,47 \%$$

Загальний вплив факторів на рентабельність активів:

$$\Delta P = \Delta P_{НА} + \Delta P_{ОА} + \Delta P_{ВП} = 0,44 - 0,36 + 10,46 = 10,54$$

Отже з розрахунків випливає, що у 2019 р. відбулося збільшення показника рентабельності активів на 10,54 % по відношенню до 2018 року. Зростання даного показника відображає підвищення ефективності використання активів, що інвестовані в майно підприємства протягом аналізованого періоду. Основним фактором, що вплинув на показник рентабельності ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» є зростання у 2019 р. в порівнянні з 2018 р. валового прибутку на 95210 грн, що сприяло збільшенню рентабельності на 10,47 %. Також на зростання даного показника вплинуло зростання середньорічної вартості необоротних активів на 262178 грн., що призвело до зростання рентабельності активів на 0,4 %. Проте в цей же період відбулось зменшення середньорічної вартості оборотних активів на 225557 грн, що стало причиною зниження рентабельність активів на 0,36%.

Наступним кроком факторного аналізу рентабельності підприємства є оцінка рентабельності капіталу. Основними факторами впливу на рівень якого є валовий прибуток, фондвіддача та структура капіталу. Розрахунок рентабельності капіталу наведено у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Рентабельність виробничого капіталу ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС», грн.

№ п/п	Показник	Формула	2018	2019	Відхилення
1	Чистий дохід від реалізації	ЧД	411939	745585	333646
2	Середня вартість основних засобів	ОЗ	205530	471983	266453
3	Середня вартість оборотних активів	ОА	662896	437339	-225557
4	Елементи операційних витрат:				
	- матеріальні витрати	М	310089	168474	-141615
	- витрати на оплату праці	ЗП	79844	53193	-26651
	- амортизація	А	38972	19834	-19138
	- інші операційні витрати	ОВ	291213	160096	-131117
5	Матеріаломісткість	$M_m = M / \text{ЧД}$	0,753	0,226	-0,527
6	Зарплатомісткість	$Z_{Пм} = \text{ЗП} / \text{ЧП}$	0,194	0,071	-0,122
7	Фондомісткість	$\Phi_m = A / \text{ЧП}$	0,095	0,027	-0,068

8	Капіталомісткість	$K_M = (OЗ + OА) / ЧП$	2,108	1,219	-0,889
9	Місткість інших операційних витрат	$OB_M = OB / ЧП$	0,707	0,215	-0,492
9	Рентабельність капіталу, %	R_K	-0,3549	0,3783	0,7332

Розрахунок показника рентабельності капіталу проводимо за формулою:

$$R_{K_0} = \frac{1 - (0,753 + 0,194 + 0,095 + 0,707)}{2,108} = -0,3549$$

$$R_{K_1} = \frac{1 - (0,226 + 0,071 + 0,027 + 0,215)}{1,219} = 0,3783$$

Проведемо розрахунок впливу окремих факторів на показник рентабельності капіталу використовуючи метод ланцюгових підстановок:

- Вплив фактору капіталомісткості продукції:

$$\Delta R_{K_K} = R_{K_{ум1}} - R_{K_0},$$

$$\text{де } R_{K_{ум1}} = \frac{1 - (0,753 + 0,194 + 0,095 + 0,707)}{1,219} = -0,6134$$

$$\Delta R_{K_K} = -0,6134 + 0,3549 = -0,2585$$

- Вплив фактору зарплатомісткості продукції:

$$\Delta R_{K_З} = R_{K_{ум2}} - R_{K_{ум1}},$$

де

$$R_{K_{ум2}} = \frac{1 - (0,753 + 0,071 + 0,095 + 0,707)}{1,219} = -0,3329$$

$$\Delta R_{K_З} = -0,3329 + 0,6134 = 0,2805$$

- Вплив фактору матеріаломісткості продукції:

$$\Delta R_{K_M} = R_{K_{ум3}} - R_{K_{ум2}},$$

де

$$R_{K_{ум3}} = \frac{1 - (0,226 + 0,194 + 0,095 + 0,707)}{1,219} = 0,4207$$

$$\Delta R_{K_M} = 0,4207 + 0,3329 = 0,7536$$

- Вплив фактору фондомісткості продукції:

$$\Delta R_{K_{\phi}} = R_{K_{ум4}} - R_{K_{ум3}},$$

де

$$R_{K_{ум4}} = \frac{1 - (0,753 + 0,194 + 0,027 + 0,707)}{1,219} = -0,3776$$

$$\Delta R_{K_M} = -0,3776 - 0,4,07 = -0,7983$$

Вплив фактору місткості інших оперативних витрат:

$$\Delta R_{K_{OB}} = R_{K_1} - R_{K_{ум4}},$$

$$\Delta R_{K_{OB}} = 0,3,83 - 0,7983 = 0,28$$

Рентабельність власного капіталу зросла у звітному році на 0,73 пункти, що відбулося в результаті впливу розрахованих вище факторів. При цьому найбільший вплив мали фактори матеріаломісткості продукції – 0,75 пункти та фондомісткості – -0,79 пункти. Дане підвищення рентабельності відбулося за рахунок зниження усіх елементів операційних витрат та значного на 333646 грн. зростання чистого доходу від реалізації. Розрахункові дані свідчать про значну нерівномірність роботи підприємства у порівняльних періодах, тому необхідно звернути увагу на проблемні аспекти діяльності ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» у попередніх роках і покращило свою роботу та загальну рентабельність. Також важливо детальніше проаналізувати структуру інших операційних витрат підприємства, які у структурі витрат становлять близько 40%, що вказує на низьку ефективність підприємства або помилку при накопиченні операційних витрат та їх перенесення на собівартість продукції.

Таким чином, використання факторного аналізу рентабельності підприємства, являє собою простий і ефективний засіб визначення взаємозв'язку між економічними показниками та дозволяє кількісно оцінити вплив окремих факторів на динаміку зміни показника рентабельності. Це у свою чергу дозволило зробити детальну оцінку показників рентабельності ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» та виявити проблемні аспекти в діяльності підприємства і резерви покращення його рентабельності.

3.3. Оцінка ділової активності підприємства

Важливе місце в проведенні комплексного аналізу фінансово-господарського стану суб'єкта господарювання займає аналіз його ділової активності. Система показників за якою проводиться дана частина аналізу, дає змогу оцінити ефективність використання усіх видів ресурсів підприємства, швидкість їх обороту і, відповідно, створення частини доданої вартості.

У даному дослідженні ділову активність ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» будемо досліджувати з використанням загальноприйнятих показників та напрацьованих методик, які досить широко представлені в науковій та навчальній літературі, а також в нормативно-правових актах, які регламентують порядок та особливості застосування існуючих методик аналізу при комплексному аналізі фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання.

У таблиці 3.8 представлені показники, які будуть використовуватись для оцінки ділової активності ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» та їх коротка характеристика.

Таблиця 3.8

Показники ділової активності

№ з/п	Назва показника	Формула розрахунку	Нормативне значення
1	Оборотність активів	$Oa = \frac{ЧД}{Ac}$ ЧД - чистий дохід від реалізації Ac - середнє значення підсумку активу балансу	$Oa \rightarrow max$
2	Фондовіддача	$\Phi_{в} = \frac{ЧД}{OЗс}$ OЗс - середньорічна вартість основних засобів	$\Phi_{в} \rightarrow max$
3	Коефіцієнт оборотності обігових коштів	$K_{оок} = \frac{ЧД}{OAc}$ OAc - середньорічна вартість оборотних активів	$K_{оок} \geq 0 \rightarrow max$

Продовження таблиці 3.8.

	Коефіцієнт оборотності запасів	$K_{оз} = \frac{СВ}{Зс}$ СВ - собівартість реалізованої продукції Зс - середньорічна вартість запасів	$K_{оз} \geq 0 \rightarrow \max$
5	Тривалість оборотності запасів (днів)	$T_{обз} = \frac{\text{Кількість днів в періоді}}{K_{оз}}$	$T \rightarrow \min$
6	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K_{одз} = \frac{ЧД}{ДЗс}$ ДЗс- середньорічна вартість дебіторської заборгованості	$K_{одз} \geq 0 \rightarrow \max$
7	Показник тривалості обороту дебіторської заборгованості	$T_{обдз} = \frac{\text{Кількість днів в періоді}}{K_{одз}}$	$T \rightarrow \min$
8	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$K_{окз} = \frac{ЧД}{КЗс}$ КЗс- середньорічна вартість кредиторської заборгованості	$K_{окз} \geq 0 \rightarrow \max$
9	Показник тривалості обороту кредиторської заборгованості	$T_{обкз} = \frac{\text{Кількість днів в періоді}}{K_{окз}}$	$T \rightarrow \min$
10	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$K_{овк} = \frac{ЧД}{КВс}$ КВс- середньорічна вартість власного капіталу	$K_{овк} \geq 0 \rightarrow \max$
11	Коефіцієнт оборотності позичкового капіталу	$K_{опк} = \frac{ЧД}{КПс}$ КПс- середньорічна вартість позичкового капіталу	$K_{опк} \geq 0 \rightarrow \max$
12	Загальний коефіцієнт ділової активності підприємства	$K_{да} = \frac{ЧД}{ВБ}$ ВБ - валюта балансу	$K_{да} \geq 0,1$

Основними джерелами інформації, для здійснення розрахунків, наведених у таблиці показників є Баланс (Ф.№1) та Звіт про фінансові результати (Ф №2). Нормативні значення коефіцієнтів показують, що усі вони повинні бути додатними і мати тенденцію до збільшення. За таких умов

можна робити висновки про достатній рівень ділової активності та ефективно використання активів та капіталу. Аналізований період складає з 2017 по 2019 роки.

Оцінку рівня ділової активності суб'єктів господарювання, як правило, розпочинають з аналізу динаміки показників оборотності активів. Показники оборотності активів ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» мають наступні значення.

$$\text{розрахунок за 2017 рік: } \frac{230184}{334251} = 0,69$$

$$\text{розрахунок за 2018 рік: } \frac{411939}{620901} = 0,66$$

$$\text{розрахунок за 2019 рік: } \frac{745585}{892003} = 0,84$$

Представлені результати розрахунків, свідчать про те, що показник має тенденцію до збільшення і знаходиться в межах нормативного значення тому можемо стверджувати, що в цілому по підприємству активи використовуються ефективно.

Одним з часткових показників, що характеризує ділову активність є ефективність використання основних засобів. Показники фондівдачі мають наступні значення.

$$\text{розрахунок за 2017 рік: } \frac{230184}{52905} = 4,35$$

$$\text{розрахунок за 2018 рік: } \frac{411939}{154971} = 2,66$$

$$\text{розрахунок за 2019 рік: } \frac{745585}{338756} = 2,20$$

Отримані результати, демонструють певне зниження показника фондівдачі, але при цьому за усі періоди значення показника доволі високе.

Оборотні активи мають особливе значення в оцінці ділової активності, оскільки саме даний вид активів найшвидше можна перетворити на грошові кошти. Показники оборотності обігових коштів мають наступні значення.

$$\text{розрахунок за 2017 рік: } \frac{230184}{144169} = 1,6$$

$$\text{розрахунок за 2018 рік: } \frac{411939}{462150} = 0,89$$

$$\text{розрахунок за 2019 рік: } \frac{745585}{549989} = 1,36$$

Загальний показник оборотності, за всіма групами цих активів, має високе значення та суттєво зріс у 2019 році. Для детальнішої оцінки результатів за оборотними активами визначимо показники оборотності в розрізі їх окремих груп, а також період оборотності кожної групи оборотних активів в днях.

Обчислення показника оборотності запасів.

$$\text{розрахунок за 2017 рік: } \frac{227771}{132519} = 7,0; \quad T = \frac{360}{7,0} = 51$$

$$\text{розрахунок за 2018 рік: } \frac{430079}{75225} = 5,7; \quad T = \frac{360}{5,7} = 63$$

$$\text{розрахунок за 2019 рік: } \frac{668515}{102635} = 6,5; \quad T = \frac{360}{6,5} = 55$$

Оборотність дебіторської заборгованості має важливе значення для підтримання рівня ділової активності. Значення даного показника за аналізований період наступні.

$$\text{розрахунок за 2017 рік: } \frac{230184}{109156} = 2,1; \quad T = \frac{360}{2,1} = 171$$

$$\text{розрахунок за 2018 рік: } \frac{411939}{384989} = 1,1; \quad T = \frac{360}{1,1} = 327$$

$$\text{розрахунок за 2019 рік: } \frac{745585}{404778} = 1,8; \quad T = \frac{360}{1,8} = 200$$

Результати проведених вище розрахунків показують, що оборотність і запасів і дебіторської заборгованості дещо знизилась у 2018 році, але у 2019 р. цей показник знову суттєво зріс. Період оборотності запасів показує що ефективність їх використання у виробничому процесі дуже висока.

В межах нормативних значень знаходиться і показник оборотності дебіторської заборгованості, але термін оборотності говорить про те, що підприємство має великий ризик отримати безнадійні борги. Так у 2018 році період повернення боргів дебіторами склав майже рік, що є неприпустимим та завдає суттєвих матеріальних втрат підприємству. Тривалий термін існування боргів за конкретними дебіторами підвищує ризик перекваліфікації такої заборгованості у безнадійну.

Залежність підприємства від його кредиторів та рівень впливу на його ділову активність характеризує показник оборотності кредиторської заборгованості. За аналізований період маємо наступні значення за даним показником.

$$\text{розрахунок за 2017 рік: } \frac{230184}{18136} = 12,6 ; \quad T = \frac{360}{12,6} = 29$$

$$\text{розрахунок за 2018 рік: } \frac{411939}{40368} = 10,2 ; \quad T = \frac{360}{10,2} = 35$$

$$\text{розрахунок за 2019 рік: } \frac{745585}{145311} = 5,1 ; \quad T = \frac{360}{5,1} = 70$$

У порівнянні з дебіторською заборгованістю, досліджуване підприємство швидко повертає свої зобов'язання. Про це свідчить термін обороту кредиторської заборгованості – у 2017 та 2018 роках він були в межах місяця, і лише у 2019 році не суттєво збільшився, але це не знижує ефективність використання залучених коштів..

Не менш важливими за розглянуті вище коефіцієнти, є показники оборотності капіталу підприємства, як власного так і залученого, оскільки вони дають розуміння про ефективність використання джерел формування

активів та необхідність використання позикових коштів. Оборотність власного капіталу характеризується наступними результатами.

$$\text{розрахунок за 2017 рік: } \frac{230184}{-20630} = -11,1$$

$$\text{розрахунок за 2018 рік: } \frac{411939}{-37685} = -10,8$$

$$\text{розрахунок за 2019 рік: } \frac{745585}{-43127} = -17,2$$

Наведені розрахунки свідчать про те, що лише показник оборотності власного капіталу негативно впливає на загальний рівень ділової активності досліджуваного суб'єкта господарювання і ця тенденція зберігається на протязі усього досліджуваного періоду.

Оборотність залученого капіталу показує такі результати.

$$\text{розрахунок за 2017 рік: } \frac{230184}{313621} = 0,7$$

$$\text{розрахунок за 2018 рік: } \frac{411939}{583036} = 0,7$$

$$\text{розрахунок за 2019 рік: } \frac{745585}{848876} = 0,8$$

Структура капіталу підприємства, свідчить про те що його активи забезпечуються в основному позиковим капіталом. Ефективність використання позикового капіталу ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» є задовільною, але разом з тим, дуже низькі коефіцієнта оборотності власного капіталу, вимагаю прийняття виважених управлінських рішень щодо його нарощення.

Загальний коефіцієнт, що дає змогу в цілому охарактеризувати ділову активність досліджуваного ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС», має такі результати: 2017 рік – 0,69; 2018 рік – 0,66; 2019 рік – 0,84. Динаміка зміни рівня ділової активності представлена на графіку (рис. 3.4).

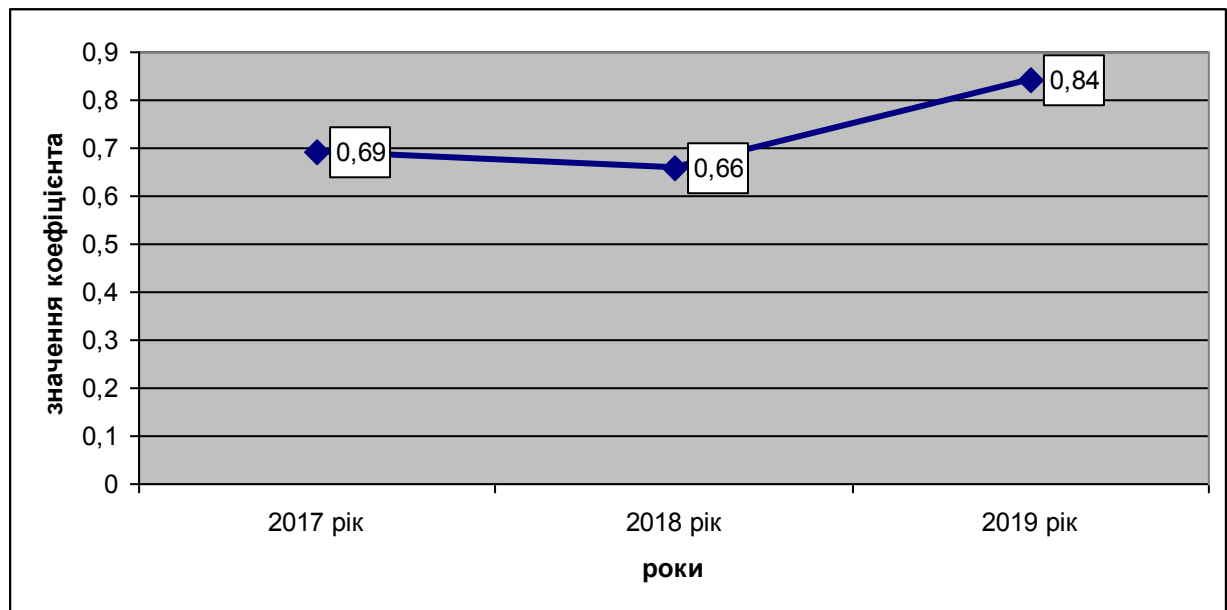

Рис. 3.4. Динаміка зміни рівня ділової активності ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» за 2017-2019 рр.

Отже, провівши необхідні аналітичні розрахунки для оцінки ділової активності досліджуваного підприємства, ми прийшли до наступних висновків. Рівень ділової активності ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» є задовільним. Майже усі досліджувані показники знаходяться в межах їх нормативних значень та демонструють стійку тенденцію до зростання, що дає змогу стверджувати про наявність потенціалу для подальшого розвитку. Разом з тим на підприємстві дуже низький рівень власного капіталу і його використання є неефективним. Така ситуація простежується протягом усього досліджуваного періоду. На нашу думку, керівництву підприємства необхідно приймати рішення щодо нарощення власного капіталу шляхом пошуку потенційних інвесторів.

3.4. Пошук та мобілізація резервів для покращення майнового та фінансового стану досліджуваного підприємства

Покращення майнового та фінансового стану підприємств аграрної сфери так само актуальне, як і будь-яких інших, адже в цілому це забезпечує розвиток економіки України. В той же час не всі вони, в тому числі й підприємство “Мрія-Сервіс”, використовують сповна наявні резерви, не дивлячись на те, що тільки за умови їхньої мобілізації можна розраховувати на реалізацію концепції сталого зростання, причому з урахуванням вад, зумовлених надмірною індустріалізацією сільського господарства, внаслідок якої все частіше проявляються негативні наслідки спеціалізованого виробництва, котрі нівелюють його переваги.

Наприклад, процес інтенсифікації сільського господарства внаслідок надмірного використання добрив, спричинює порушення балансу в екосистемі, втрати від яких неспівмірні з тимчасовими вигодами від застосування моделі індустріального сільського господарства, оскільки вона поглиблює розбалансованість рослинництва й тваринництва в Україні (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Динаміка розбалансованості галузей аграрного сектору України
впродовж 2000-2018 рр.

Показники/роки	1990	2000	2005	2010	2015
Зернові і технічні культури, %	56,6	60,6	77,8	83,1	85,8
Кормові культури, %	37	26	14,4	9,6	7,4
Поголів'я тварин, голів:					
– ВРХ	24623,4	9423,7	6514,1	4494,4	3750,3
– в т. ч. корів	8378,2	4958,3	3635,1	2631,2	2166,6
– свиней	19426,9	7652,3	7052,8	7960,4	7079
– птиці	246104,2	123722	179605,8	194886,5	203986,2
Продукція рослинництва, %	51,4	61,5	63,7	64,3	70,3
Продукція тваринництва, %	48,6	38,5	36,3	35,7	29,7

Зокрема, спостерігається стабільне зростання посівних площ зернових і технічних культур, які в усе більшій мірі експортуються, та зменшення кормових, що супроводжується тенденцією скорочення поголів'я тварин, отже й спаду виробництва тваринницької продукції.

А з економічної теорії відомо, що тільки завдяки більшому вмісту валової доданої вартості, яка за даними наукових досліджень втричі більша в тваринницькій продукції, ніж у кормовому зерні, можна суттєво покращити свій фінансовий стан, який у цьому підприємстві, на жаль, негативний: в 2018 р. сума непокритого збитку становила більше 55 млн грн, а в 2019 р., хоч і знизилася до 31,2 млн грн, теж не вселяє впевненості, що йому не загрожує банкрутство. Адже власний капітал тут традиційно від'ємний упродовж останніх трьох років (табл. 3.10).

Таблтця 3.10

Динаміка непокритого збитку “Мрія-Сервіс” за 2017-2019 рр.

Показники /роки	2017	2018	2019
Непокритий збиток, млн грн	21717	55363	31586
Власний капітал, млн грн	21716	55353	31155

До згаданого доводиться долучати ще й інший негатив – зростання хімізації, пов'язане з інтенсифікацією застосування виробничих засобів, наприклад, мінеральних добрив й отрутохімікатів, модифікованого насіння, біостимуляторів у кормах промислового виробництва, оскільки їх використання збільшує урожай і продуктивність, але разом з тим шкідливо впливає на природне середовище та сільський ландшафт. В той час, як виробництво екологічно чистої рослинницької й тваринницької продукції могло би приносити значно більші доходи, відтак стати суттєвим фінансовим резервом покращення майнового та фінансового стану підприємства “Мрія-Сервіс”.

Та й узагалі промислове сільське господарство, тісно пов'язане з інтенсивним, спеціалізованим виробництвом, приносить вигоду лише невеличкій групі селян, а більшість із них стає безробітними, поповнюючи ряди прекаріату через віддалення від сільської громади робочих місць і стрімкому скороченні зайнятості селян у сучасних агрохолдингах. Спричинюючи вкрай загрозливу тенденцію на перспективу, яку песимістично змальовує Ж. Тощенко: “Деякі села в соціально-економічному плані будуть поступово перетворюватися в будинку для людей похилого віку на природі або в дачні селища для городян, які не витримують сучасного ритму життя. Втих же населених пунктах, в яких збережеться сільське господарство, відносини, будуть будуватися на капіталістичних, а в деяких випадках – феодалських засадах”[45, с. 56].

Стосовно чого вчені оцінюють ці процеси в сільському господарстві як “ріст з антирозвитком” [9, с.23], чи “зростання без розвитку” [19 с. 7]. Оскільки в процесі розвитку як переходу від одного якісного стану до іншого відбувається зміна якості чого-небудь, певна річ, у позитивному розумінні, а не стрімкому збільшенні одних показників і таким же спадом інших, не менш важливих.

Як це відбувається зараз в Україні, коли в результаті збільшення виробництва зернових культур, замість спрямування надлишків кормового зерна на виробництво продукції тваринництва й збільшення вироблених із неї вітчизняних продуктів харчування для забезпечення ними потреб власного населення, доводиться імпортувати за валюту м'ясо-молочні товари. Що унеможлиблює спрямування цих коштів на покращення майнового аграрних підприємств і, зокрема, підприємства “Мрія-Сервіс” теж.

Тобто маємо ситуацію, коли практично фінансові ресурси, які могли би бути отримані й використані для розвитку вітчизняних аграрних підприємств, фактично спрямовуються на фінансування діяльності зарубіжних фермерів. Отож із цього витікає, що головним фінансовим резервом підприємства “Мрія-Сервіс” може стати переорієнтація

маркетингово-фінансової політики із експорту продукції рослинництва на виробництво тваринницької, яку можна буде в перспективі не тільки продавати на внутрішньому ринку, але й експортувати.

Що стало характерним у Польщі, де власне так і відбувається зараз, хоч у 1990 році стартові умови в цій країні були значно гірші, ніж у нас. Проте й у них, як відзначає група польських учених, “одне з найважливіших завдань аграрної економіки – пошук такої моделі, яка б гарантувала високу економічну ефективність окремого господарства одночасно з реалізацією концепції стійкого зростання, – є для Польщі великим виклик, зважаючи на нижчий рівень інтенсивності та рентабельності сільськогосподарського виробництва порівняно з іншими членами ЄС.

Водночас деякі з цих особливостей свідчать про високий рівень потенціалу, досі прихованого, який може розвинути за нинішніх обставин, а найважливішою проблемою для вирішення є потреба підвищення рентабельності виробництва у польському сільському господарстві, що можливе шляхом підвищення економічної ефективності ферм.

Бо хоч зростання доходу польських фермерських господарств після приєднання Польщі до структур ЄС безперечно, але цей дохід, отриманий окремими господарствами, все ще є значно нижчим, ніж у країнах ЄС-15 – лише 70% того, що заробляють фермери ЄС. В іншому випадку в результаті відсутності засобів для відтворення польське сільське господарство може втратити свою конкурентоспроможність” [1, с. 358].

Тому, зважаючи на те, що в Україні ця проблема постала ще гостріше, адже такий стан у нас продовжується десятиліттями, не зважаючи на те, що попит населення на продукти харчування тваринного походження в Україні не забезпечувався як при колгоспно-радгоспній системі економічних взаємовідносин, так і не задовольняється зараз, однобічне зростання валового виробництва зернових культур, сої, ріпаку й соняшнику не можна визнати ефективним у ракурсі використання резервів потенціалу аграрного сектору.

Як і крен у бік концентрації виробництва продукції рослинництва у великих і надвеликих формуваннях, стосовно яких висловлюється обґрунтоване занепокоєння тим, що хоч із "початком розширення діяльності агрохолдингів в аграрний сектор прийшли позитивні зміни. Насамперед істотно зросли обсяги виробництва, реалізації й експорту продукції, збільшилися прибутки, інвестиції, сплата податків і орендної плати ... водночас швидке й надмірне поширення агрохолдингів містить значні ризики для галузі: з їхнім розвитком відбулися серйозні перекоси та диспропорції між сільським господарством і харчовою промисловістю. ...агрохолдинги не сприяли розв'язанню проблеми збалансування зовнішнього і внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції". Зокрема, попри те, що "співвідношення експорту сільськогосподарської продукції до її виробництва зросло у 2,7 рази, ... настільки ж зросло й співвідношення імпорту сільськогосподарської продукції до її виробництва" [7, с.47].

Водночас слід зважати на те, що в умовах, коли реформування колгоспів і радгоспів проводилося, як підкреслив відомий економіст-аграрник В. Андрійчук, "в умовах повного відсторонення держави від підтримки сільськогосподарських підприємств, створення таких формувань було необхідністю". Тому мова повинна йти не про констатацію упущень і недоліків у минулому, а вишукування тих елементів потенціалу ресурсів агрохолдингів, які нині не задіяні.

Зокрема, йдеться про їхню роль інтеграторів, оскільки кооперація фермерів, про яку роками пишуть, на жаль, так і не відбулася. В той час, як у Європейському Союзі саме завдяки їхній кооперації з агропромисловими об'єднаннями, які виступали інтеграторами, вдалося забезпечити згадуваний рівень доходності сільськогосподарського виробництва, якого й Польща наразі лише прагне досягти, не кажучи вже про Україну.

Певна річ, це вимагає обопільного узгодження інтересів, проте цілком реальне принаймні стосовно багатьох фермерів. Адже саме фермерські господарства зможуть гнучко пристосуватися до специфіки нинішньої

структури рослинництва і розвивати тваринництво, стаючи партнерами-покупцями комбікормів, вироблених в таких агроформуваннях. Тож видається, що є сенс навіть окремі види своєї діяльності переводити на суборендні відносини з фермерами, що дозволить різко зменшити адміністративні витрати, які незмірно перевершили в підприємстві “Мрія-Сервіс” порогові значення колишніх підприємств: якщо раніше їхні суми не перевищували 10 відсотків прямих витрат, то в 2019 році сума цих витрат становила майже 35 млн грн., причому зросла тут проти 2018 року в три рази.

Слід також сприяти фермерам у сфері розвитку виробництва тваринницької продукції, завдяки чому можна буде відмовитися від надмірних витрат, пов’язаних з експортом не переробленого зерна, що стане вагомим резервом для покращення майнового та фінансового стану як одних, так і певною мірою підприємства “Мрія-Сервіс”, позаяк згадувана збитковість зумовлена чи не в найбільшій мірі саме труднощами виходу на зовнішній ринок і повною залежністю вітчизняних експортерів рослинницької продукції від кон’юнктури на ньому й у зв’язку з цим волатильності цін, надзвичайно низьких у сприятливі для виробництва роки.

В той час, як на тваринницьку продукцію, особливо яловичину й телятину, попит практично необмежений і стабільний, оскільки ця галузь менш залежна від погодних умов виробництва. Тож видається, що є сенс навіть деякі види власної діяльності здійснювати в кооперації з фермерами, що дозволить різко зменшити адміністративні витрати, які незмірно перевершили в підприємстві “Мрія-Сервіс” порогові значення колишніх підприємств: якщо раніше їхні суми не перевищували 10 відсотків прямих витрат, то в 2019 році сума цих витрат становила майже 35 млн грн., причому зросла тут проти 2018 року в три рази.

Варто також щоби підприємство “Мрія-Сервіс” стало інтегратором створення обслуговуючого кооперативу орієнтованого на виробництво

тваринницької продукції, в тому числі й уже згадуваної яловичини й телятини.

В чому переконує позитивний досвід ферми, про яку йде мова в цитованій раніше праці польських авторів, яка з 2010 року займається виключно відгодівлею великої рогатої худоби до 2-річного віку [1, с. 363].

Звичайно, наведеним не вичерпується пошук резервів для покращення майнового та фінансового стану підприємства “Мрія-Сервіс”, але ці напрями можуть стати синергетичним поштовхом для мобілізації інших, кумулятивна дія яких сприятиме розвитку не тільки згадуваних суб’єктів агропромислового виробництва, але й регіону в цілому.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Охорона праці на підприємстві

Згідно статті 8 Конституції України - основним правовим документом України є Конституція України. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони і інші нормативно-правові акти приймаються на підставі Конституції України і повинні відповідати їй. На підставі Конституції України прийнятий Закон України "про охорону праці".

Охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних заходів, а так само санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних засобів, направлених на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці. (згідно закону України "про охорону праці" ст.1)

Згідно ст.2. закону «про охорону праці» дія Закона "про охорону праці" розповсюджується на всі підприємства, установи і організації не залежно від форми власності і видів їх діяльності, на всіх громадян, які працюють, а також привернуті до праці на цих підприємствах.

Згідно ст 4.Закону України «про охороні праці» державна політика в області охорони праці визначається відповідно Конституції України Верховною Радою України і направлена на створення належних, безпечних і здорових умов праці, запобігання нещасним випадкам і професійним захворюванням.

За порушення законів і інших нормативно-правових актів про охорону праці, створення перешкод в діяльності посадовців органів державного нагляду за охороною праці, а також представників профспілок, їх організацій і об'єднань винні особи притягуються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної, кримінальної відповідальності згідно закону (ст. 44 Закону "про охорону праці").

В агропромисловому секторі задіяно значну кількість працівників, галузь залишається однією із найбільш травмонебезпечних. Тому територіальний орган Державної служби України з питань праці націлює роботодавців галузі на створення здорових і безпечних умов праці працівників. Згідно зі ст. 13 Закону України «Про охорону праці» – «Управління охороною праці та обов'язки роботодавця», роботодавець зобов'язаний створити на робочих місцях у кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до вимог нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці. Оскільки якість виконання роботи залежить від навиків та вмінь самих працівників, то роботодавець має забезпечити для них проходження навчань, інструктажів та перевірки знань з питань охорони праці. Посадові особи та інші працівники, зайняті на роботах, внесених до Переліку робіт з підвищеною небезпекою, мають пройти спеціальне навчання і перевірку знань відповідно до вимог нормативно-правових актів з охорони праці. Роботодавець зобов'язаний пам'ятати: працівники, котрі не пройшли навчання й перевірку знань з охорони праці, до роботи не допускаються. Необхідно забезпечити та організувати на підприємствах проведення попереднього та періодичного медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці. При безпосередньому проходженні кампанії на підприємствах сфери АПК має належним чином експлуатуватися техніка. Так, експлуатація сільськогосподарських машин має здійснюватися з урахуванням вимог експлуатаційної документації. Вузли та елементи сільськогосподарських машин, що рухаються, обертаються та можуть становити небезпеку, мають бути огорожені захисними кожухами, які забезпечують безпеку працівників. Не дозволяється експлуатація несправних машин та обладнання, експлуатація сільськогосподарських тракторів без електростартерного запуску двигуна та з відсутньою або несправною системою блокування запуску двигуна за ввімкненої передачі. Перед виконанням робіт працівники

мають переконатися, що дроти повітряних ліній електропередач техніка, яка проїжджає під ними, зачіпати не буде. Під час проїзду техніки потрібно дотримуватися безпечної дистанції. Особливої уваги суб'єкти господарювання мають надати роботам, пов'язаним з підготовкою мінеральних добрив до їх внесення у ґрунт. Роботи мають здійснюватися за допомогою механізмів, оснащених пристроями для зниження пилоутворення. Працівники мають бути забезпечені спецодягом, спецвзуттям та засобам індивідуального захисту органів дихання та зору. Не дозволяється готувати розчини пестицидів безпосередньо у полі без засобів механізації. Працівникам не дозволяється перебувати у зоні можливого руху маркерів або навісних машин під час розвертання машинно-тракторних агрегатів. Під час руху агрегату не допускається одночасне обслуговування одним працівником двох і більше сівалок. Завантаження сівалок і садильних машин насінням, садильним матеріалом та добривами має бути механізованим. Ручне завантаження дозволяється лише за умови зупинення посівного та садильного агрегату та вимкнення двигуна трактора. Заміну, очищення і регулювання робочих органів навісних машин і знарядь, які підняті, потрібно проводити тільки спеціальними чистками в рукавицях із зупиненим, загальмованим агрегатом та вимкнутим двигуном і вжиттям заходів, що запобігають їх самовільному опусканню. Працівникам заборонено підніматися або спускатися з машин під час їх руху. Не дозволяється сівачам працювати на навісних сівалках. Лише повне забезпечення вимог законодавства з промислової безпеки, охорони та гігієни праці дозволить мінімізувати на підприємствах ризики виробничого травматизму.

4.2. Ключові підходи до аналізу стійкості роботи сільськогосподарського підприємства під час надзвичайних ситуацій

Важлива роль у виконанні завдань забезпечення населення в умовах НС належить об'єктам сільського господарства. Від стійкості

функціонування об'єктів сільського господарства, організації взаємодії між ними залежить вирішення завдань з сільськогосподарського забезпечення населення в умовах НС.

Підвищення стійкості функціонування об'єкта сільського господарства в умовах НС - це завчасне проведення комплексу адміністративно-організаційних, інженерно-технічних, матеріально-економічних, санітарно-протиепідемічних заходів, спрямованих на підготовку об'єкта до роботи в умовах НС мирного і воєнного часу і виконання ним завдань.

Для забезпечення стійкості функціонування в умовах НС, вони повинні відповідати певним медико-технічним вимогам, які поділяються на загальні і спеціальні. До загальних вимог відносяться вимоги, що специфічні для закладів сільського господарства і реалізуються у всіх проектах. До спеціальних відносяться вимоги, які залежать від природних чинників (сейсмічність, низькі ґрунтові води), від регіону забудови (близькість АЕС, хімічно небезпечних об'єктів, вибухо- і пожежонебезпечних об'єктів), від типу. Для деяких категорій сільськогосподарських підприємств при їх плануванні необхідно передбачити майданчик для посадки вертольотів (літаків), обов'язково забезпечити можливість роздільного в'їзду і виїзду автотранспорту, що прибуває, а також обладнати пристосування для вивантаження продукції. Вирішення усіх цих питань входить у перелік підвищення стійкості функціонування сільськогосподарських підприємств. Крім того, виконується ряд технічних та інших вимог.

При визначенні системи надійності енергопостачання та електроосвітлення закладів сільського господарства повинні передбачатися варіанти аварійного освітлення за допомогою пересувних електростанцій, які забезпечують підключення мереж у будівлі. Пересувні електростанції використовуються насамперед для освітлення важливих об'єктів, а також для підключення переносних електроламп у відділенні, складах і коридорах за допомогою запасних штепсельних розеток. Особлива увага звертається на

технічні пристрої підключення до електромережі, здатність їх протистояти різким коливанням при землетрусі (у сейсмонебезпечних зонах).

Аварійне теплопостачання забезпечується створенням запасів газу в балонах та інших видів палива (для котельних або печей) на період відновлення основного джерела теплопостачання, а також можливістю подачі газу від зовнішніх мереж за допомогою спеціальних пристроїв.

Водопостачання в НС забезпечується шляхом створення запасів питної води з розрахунку особливого. Аварійні ємкості встановлюються у верхній частині будівлі або в окремій водонапірній башті (басейні). Передбачається можливість подачі води за допомогою трубопроводів (гнучких шлангів) від зовнішніх мереж або пересувних засобів із застосуванням спеціальних приєднувальних конструкцій.

Каналізаційна система в сільськогосподарських підприємств, які за планом призначені для приймання особливої проодукції, повинна забезпечувати проведення дезактивації з урахуванням безпеки для персоналу і довкілля (спеціальні відстійники у системі очисних споруд).

Для захисту будівель сільськогосподарських підприємств від радіоактивних та хімічних речовин, задимленості й інших шкідливих чинників створюється максимально можлива герметичність внутрішніх приміщень при закритих вікнах; система вентиляції повинна за необхідності створювати підпір повітря у складах, кабінетах і мати систему фільтрів у місцях забору повітря.

Система внутрішньої сільськогосподарської безпеки від уражуючих чинників (пожежо- і вибухонебезпечні речовини, пристрої і матеріали; отруйні і радіоактивні речовини; патогенні для людини бактерії, віруси і гриби) повинна плануватися і створюватися так, щоб склади не мали контактів з перерахованими чинниками. Це досягається раціональним розподілом потоків товару, а також раціональним розміщенням і устаткуванням відповідних приміщень сільськогосподарського підприємства, створенням системи вентиляції і шлюзів, що перешкоджають поширенню шкідливих

чинників за межі робочих приміщень.

Для захисту продукції у стаціонарних сільськогосподарських підприємств повинно бути передбачено будівництво захисних споруд — сховищ або протирадіаційних укриттів. Засоби зв'язку в сільськогосподарського підприємства повинні забезпечувати постійну можливість подачі сигналу тривоги у всі приміщення, де знаходяться люди, через радіомережу або іншу систему гучного зв'язку. Чергова зміна на чолі з керівництвом сільськогосподарського підприємства повинна бути оснащена портативними переносними засобами зв'язку для роботи усередині будівлі і поза нею у межах чутності.

У великих сільськогосподарських підприємств необхідно мати автоматизовану систему реєстрації товару і банк даних про історії продукції для їх швидкої статистичної обробки. Система екстреної черги повинна бути доповнена індивідуальними обчислювальними пристроями, які можуть використовуватися при порушеннях евакуації звичайним порядком: через вікна на першому поверсі, а починаючи з другого і вище — з використанням трапів, запасних сходів, спеціальних мереж або інших пристроїв, що дозволяють опустити товар на безпечний майданчик.

Найважливішим елементом стійкості роботи закладів сільського господарства є резерви майна, які створюються на випадок НС. **До майна відносять:** захисні засоби, антидоти, радіопротектори, вироби медичного призначення, медичну техніку, дезінфекційні засоби й інші витратні матеріали, засоби транспортування, автономні джерела електроживлення до приладів тощо. Їх накопичення здійснюється за таблицями оснащення медичних формувань, що створюються на період НС.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результати проведеного автором дослідження дають змогу зробити наступні висновки.

Фінансовий стан підприємства показує результати руху господарських процесів, їх динаміку та характер, тому періодична його оцінка дає змогу якісно визначити рівень його економічної безпеки та подальшого розвитку. Інформаційною базою для здійснення аналізу показників діяльності є фінансова та статистична звітність підприємства.

Проведені розрахунки показують, що у 2019 році вартість майна в розпорядженні ТОВ «Мрія Сервіс» становила 910438 тис. грн., тобто за цей період активи підприємства збільшились на 36870 тис. грн. або 4,22% за рахунок збільшення необоротних активів на 262178 тис. грн. і скорочення оборотних активів - на 225308 тис. грн. У загальній вартості майна, яке перебуває в розпорядженні підприємства у 2019 році, 50% становлять необоротні активи, які збільшилися на кінець 2019 року на 262178 тис. грн., а в загальній вартості майна їхня питома вага зросла на 25,9%. Частка оборотних активів у загальній вартості майна у 2019 році складає теж 50%, їх вартість та питома вага знизилась на 225308 тис. грн. та 34% відповідно.

Аналізуючи стан оборотних активів у 2019 році бачимо, що їх вартість скоротилась за рахунок майже всіх складових за виключенням витрат майбутніх періодів, які надзвичайно зросли аж на 24396 тис. грн., інших оборотних активів - на 19223 тис. грн. та виробничих запасів – на 387 тис. грн.. Скорочення незавершеного виробництва відбулось на 888 тис. грн., товарів – на 7408 тис. грн., дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги – на 206210 тис. грн., дебіторської заборгованості за розрахунками та іншої поточної дебіторської заборгованості – на 18685 тис. грн., грошових коштів та їх еквівалентів на 196 тис. грн..

У 2018 та 2019 роках найбільшу частку у складі необоротних активів займають основні засоби – 97,4% і 99,8% відповідно. Збільшення виробничих

активів у 2019 році і більша питома вага цих активів у загальній сумі коштів підприємства свідчить, як правило, про підвищення виробничих можливостей ТОВ «Мрія Сервіс».

На аналізованому підприємстві за 2019 рік практично весь приріст активів відбувся за рахунок довгострокових та поточних позичених коштів. Величина довгострокових зобов'язань зросла у 2019 році – на 28956 тис. грн. або на 78,1%, а поточних знизилась – на 16284 тис. грн.. або 1,8%, що є несуттєво, оскільки частка поточних зобов'язань складає 96,2% в загальному обсязі джерел фінансування. Це свідчить про відсутність будь-якої автономії ТОВ «Мрія Сервіс» та повну залежність від зовнішніх джерел фінансування. Даний факт вказує на надзвичайно низький рівень якості балансу ТОВ «Мрія Сервіс».

Проведений аналіз фінансової стійкості ТЗОВ «Мрія Сервіс» за 2017-2019 роки свідчить, що дане підприємство слід віднести до четвертої групи – «кризовий стан». Однак, дане підприємство успішно працює і за останній аналізований період 2019 р. отримало прибуток. При відсутності конкуренції по даному виду діяльності (ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення) та актуальності надання послуг не тільки у Тернопільській області, а й в цілому по Західному регіону його можна назвати успішним. Органи державної влади та банківські структури підтримують діяльність даного підприємства та сприяють його розвитку.

При оцінці ліквідності балансу виявлено, що в 2019 р. за даними досліджуваного підприємства виконуються друга та третя нерівності. Це свідчить про платоспроможність підприємства на поточну перспективу. Підприємство не дотримується умов фінансової стійкості та не має необхідної кількості власних оборотних активів

Результати розрахунків коефіцієнтів оцінки ліквідності показують, що коефіцієнти ліквідності ТОВ «МРІЯ СЕРВІС» в 2017-2019рр. не відповідають нормативним значенням, тобто у досліджуваного підприємства

не було можливості покриття поточних зобов'язань за рахунок оборотних засобів.

У 2019 р. відбулося збільшення показника рентабельності активів на 10,54 % по відношенню до попереднього року. Зростання даного показника відображає підвищення ефективності використання активів, що інвестовані в майно підприємства протягом аналізованого періоду. Основним фактором, що вплинув на показник рентабельності ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» є зростання у 2019 р. в порівнянні з 2018 р. валового прибутку на 95210 грн, що сприяло збільшенню рентабельності на 10,47%. Також на зростання даного показника вплинуло зростання середньорічної вартості необоротних активів на 262178 грн., що призвело до зростання рентабельності активів на 0,4%. Проте в цей же період відбулось зменшення середньорічної вартості оборотних активів на 225557 грн, що стало причиною зниження рентабельність активів на 0,36%.

Рівень ділової активності ТЗОВ «МРІЯ СЕРВІС» є задовільним. Майже усі досліджувані показники знаходяться в межах їх нормативних значень та демонструють стійку тенденцію до зростання, що дає змогу стверджувати про наявність потенціалу для подальшого розвитку. Разом з тим на підприємстві дуже низький рівень власного капіталу і його використання є неефективним. Така ситуація простежується протягом усього досліджуваного періоду. На нашу думку, керівництву підприємства необхідно приймати рішення щодо нарощення власного капіталу шляхом пошуку потенційних інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Janiak R., Matuszczak A., Muszalska B., Nowicki J., Pawlaczyk K. SOCIAL SUSTAINABILITY IN AGRICULTURAL FARMS IN FADN EUROPEAN REGIONS /Roczniki ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, 2014. № 11. S. 355- 370.
2. Андрійчук В. Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства. *Економіка АПК*, 2013. № 1. С. 3-15.
3. Бержанір І. А. Діагностика майнового стану підприємства. *Вісник Донецького національного університету. Серія: Економіка і право*. № 1. 2015. С. 35–38.
4. Бержанір І. А. Діагностика показників ліквідності підприємств. Фінансове забезпечення сталого розвитку економіки України: колективна монографія / за ред. Слатвінського М.А. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 151–156
5. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств. *Фінанси України*. 2005. № 3. С. 117–128.
6. Бутинець Т.А. Основні засоби: точка зору економіста. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 2 (23). с. 22-36.
7. Гайдуцький П. І. Структурні перекоси і ризики кризи в АПК. *Економіка АПК*, 2014. № 7. С. 39-45.
8. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 15.10.2019)
9. Гумеров Р. Фантом-2 или снова о контрпродуктивности федеральной аграрной политики. *Российский экономический журнал*, 2012. № 6. С. 22-32.
10. Дайновський Ю.А., Корягіна С.В. Фінансовий аналіз життєвого циклу підприємства. *Фінанси України*. 2009. №10. С. 66–75.

11. Данилюк М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. К.: ЦНП, 2004. 204с.
12. Дем'яненко М.Я., Лузан Ю.Я., Каблук П.Т. Фінансовий словник-довідник. К. : ІАЕУААН, 2003. 507 с.
13. Дєєва Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 328 с.
14. Діагностика стану підприємства: теорія і практика: монографія / За заг. ред. проф. А.Е. Воронкової. Х.: ВД «Інжек», 2006. 448 с.
15. Економічна енциклопедія : [у 3 т.]. / [редкол.: ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. Т 1. 864 с.
16. Економічна енциклопедія: [у 3 т.]. / [редкол.: ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. Т 2. 848 с.
17. Економічна енциклопедія: [у 3 т.]. / [редкол.: ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. Т 3. 952 с.
18. Економічний аналіз: навч. посіб. / за заг. ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. вид. 4-ге, перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2012. 556 с.
19. Єщенко П. Економічне зростання без розвитку: причини і шляхи інноваційного перетворення економіки. *Економіка України*, 2013. № 10. С. 4-20.
20. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Л.: Львівський університет, 2005. 714 с.
21. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. (3-тє вид., перероб. і допов.) К. : Знання, 2002. 378 с.
22. Коцупатрий М., Мервенецька В. Аналіз фінзвітності: ліквідність підприємства. *Баланс–Агро*. 2014. № 9. С. 17–20.
23. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів підприємницької діяльності : [Монографія.]. К. : КНЕУ, 2013. 092 с.
24. Маркарьян Э.А., Герасименко Г.П., Маркарьян С.Э. Финансовый анализ: учеб. пособие. (4-е изд. испр.) М. : ИД ФБК-ПРЕСС. 2003. 217 с

25. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій № 22 від 23.02.98 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98> (дата звернення : 19.09.2019)

26. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій № 81 від 27.06.97 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-97#Text> (дата звернення : 19.09.2019)

27. Методика розрахунку індикаторів ділових очікувань згідно з вимогами розширеного Спеціального стандарту поширення даних Міжнародного валютного фонду URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/175/m_rido.pdf (дата звернення : 01.09.2019)

28. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій № 759/10/20-2117 від 27.01.98 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2117225-98#Text> (дата звернення : 01.09.2020)

29. Обушак Т.А. Методологічні принципи управління фінансовим станом торговельного підприємства. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2008. № 1. С. 41–49.

30. Осмоловський В. В. Теория анализа хозяйственной деятельности. М. : Новое знание, 2001. 307 с.

31. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Оперативна статистична інформація URL: www.ukrstat.gov.ua.

32. Павленко О.І. Вдосконалення механізму оцінки фінансового стану підприємства. *Бізнес навігатор*. 2010. № 2(19). С. 72–78.

33. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17#Text> (дата звернення 15.10.2020)

34. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2000. 406 с.

35. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник. Київ: КНЕУ, 2001. 528 с.

36. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия [4-е изд., перераб. и доп.] Минск: ООО "Новое издание", 1999. 688 с.
37. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособие. (7-е изд., испр.) Мн. : Новое издание, 2002. 704 с.
38. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. Київ: Знання, 2004. 654 с.
39. Семенов А.Г. Стратегічні методи підвищення ефективності виробництва на підприємствах: Монографія. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. 376 с.
40. Семенов Г.А., Станчевський В.К., Організація і планування на підприємстві: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2006. 528 с.
41. Семенова О.М., Серода І.В. Резерви підвищення рентабельності підприємства на основі факторного моделювання. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2014. № 1 (63). С. 162-167.
42. Серикова Т.Н., Поникаров В.Д., Кожанова Е.Ф., Отенко И.П. Учет, анализ и аудит: учебное пособие. Харьков : ИД «ИНЖЭЖ», 2003. 400 с
43. Синькевич Н.І., Співак С.М. Опорний конспект лекцій із дисципліни «Стратегічний аналіз» (для студентів денної та заочної форми навчання) спеціальності «Облік і аудит». Тернопіль ТНТУ, 2019. 75с.
44. Синькевич Н.І. Курс лекцій із дисципліни «Економічний аналіз» для студентів 3 курсу (денної та заочної форми навчання). Тернопіль: ТНТУ ім.І.Пулюя, 2017. 137 с.
45. Смыслы сельской жизни (Опыт социологического анализа) / Под ред. Ж. Т. Тощенко. М.: Центр социального прогнозирования и маркетинга, 2016. 368 с.
46. Сокольська Р. Б., Зелікман В. Д., Акімова Т. В. Фінансовий аналіз: Ч. 2. Спеціальні методи фінансового аналізу: навч. посіб. Дніпро: НМетАУ, 2016. 76 с.
47. Техніко-економічні показники. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

48. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: Підручник. К.: ЦУЛ, 2008. 166с.
49. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 196 с.
50. Шморгун Н.П., Головка І.В.Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2006. 528 с.